

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри Р. Пильнік

« ____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2024 р.

**ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН У МИСТЕЦТВІ ГРАФІКИ: ТЕОРІЯ,
МЕТОДИКА ТА ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА**

Кваліфікаційна робота студентки групи
ОМм-23

ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Павліченко Дар'ї Олександрівни

Керівник: к.м-ва, доцент, проф. к. ОМ.

Удріс І.М.

Оцінка:

Національна шкала

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

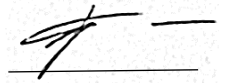
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Павліченко Дар'я Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Павліченко Д.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТИПОЛОГІЯ ГРАФІКИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В ІСТОРИКО ТЕОРЕТИЧНОМУ АСПЕКТІ	8
1.1.Графіка, як вид образотворчого мистецтва. Типологія та методологія графіки.....	8
1.2. Образи людей і тварин в європейській графіці кінця ХІХ – ХХ ст.....	15
1.3. Образи людей і тварин у вітчизняній графіці кінця ХІХ – ХХ ст.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИКОНАННЯ СТАНКОВОЇ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В ТЕХНІЦІ ГРАФІКИ	31
2.1. Композиція в графіці. Графічні та композиційні засоби виразності, закони, прийоми та принципи побудови композиції.....	31
2.2. Зародження ідеї та пошук образного рішення.....	35
2.3. Послідовність реалізації задуму в матеріалі.....	41
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ГРАФІЧНОЇ СТАНКОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ	47
3.1. Розвиток творчих здібностей студентів закладів передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування засобами графічного мистецтва.....	47
3.2. Методичні рекомендації щодо провадження гуртка з графіки на 1 курсі у закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування	51
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	71
Додаток А.....	71
Додаток Б.....	79
Додаток В.....	83

ВСТУП

Актуальність обраної теми магістерської роботи зумовлена тим, що наразі в Україні зростає популяризація графічних видів мистецтв. Істотного поширення даний вид образотворчості в нинішньому художньому процесі набув завдяки своїй різножанровості, виразності графічних засобів, технічному та стильовому різноманіттю, яке відкриває перед сучасними митцями широке поле для творчості.

В епоху цифрового суспільства, в якому найбільшим попитом користуються стислість та інформативність мистецтва, графіка займає одне з провідних місць, оскільки художні твори, що належать даному виду художньої творчості спроможні швидко та зрозуміло відобразити тему і передати ідею, яку хотів розкрити автор. Доступність і поширеність сучасної графіки є одними з найбільш вагомих критеріїв, за якими виявляють ефективність впливу даного виду мистецтва на суспільну думку, що в сучасному світі є досить важливим.

Сучасна культура спрямована на висвітлення нагальних суспільних питань, економічних, політичних та екологічних проблем у міжнародному та в національному контекстах. Завдяки специфіці графічних засобів виразності, дані проблеми можуть бути відображені чітко та лаконічно, а отже і сприйняті глядачем більш повно і цілісно. Усвідомлена і засвоєна інформація впливатиме на переконання людини, її світоглядні позиції, життєві установки і врешті решт на її діяльність. Даний аспект має значні позитивні наслідки. Останні можуть виявлятися у сфері освіти, під час здійснення контролю та управління навчально-виховним процесом у школі, позашкільних закладах освіти чи при здобутті вищої освіти різних кваліфікаційних напрямків. Графічні станкові твори можуть бути використані як наочно-ілюстративний матеріал на уроках з мистецтва, сприяти естетичному вихованню та розвитку, культурному збагаченню підростаючого покоління. Особливої вагомості набуває цей вид образотворчості при набутті спеціальностей в сфері образотворчості.

Вітчизняне графічне мистецтво сучасності продовжує активно розвиватися, не зважаючи на драматичні негативні події, які відбуваються сьогодні в країні. Новітні технології та інновації дозволяють створювати образи в різних стилєвих манерах, які яскраво відображають події сьогодення, складність і глибину людських переживань. Разом з тим, в основі композиції будь-якого сучасного напрямку, можна простежити лінію традиційної станкової графіки, яка була і залишається провідною основою для створення графічних творів.

Графіці, як різножанровому виду образотворчого мистецтва притаманне велике різноманіття художніх образів, серед яких почесне магістральне місце займають зображення людей та тварин у певних формально-змістових взаємодіях. У всі часи та епохи дані образи набували різного трактування, зазнавали чисельних інтерпретацій, під впливом виникнення нових мистецьких течій, напрямків та індивідуальних технік кожного майстра. Неосяжність графічних здобутків детермінує потребу встановлення певних хронологічних та сюжетно-тематичних параметрів для дослідження цього культурного явища.

Щодо дослідження творчого доробку фахівців європейського мистецтва графіки у сфері антропоморфних й зооморфних образів, зазначимо, що дана тема висвітлюється у наукових працях вчених та мистецтвознавців, і тому заслуговує окремого вивчення. Графічними видами мистецтв цікавилися чисельні художники та дослідники мистецтва багатьох країн означеної доби. Великий внесок в графічну ланку образотворчого європейського мистецтва зробили: О. Бердслі, Е. Берн-Джонс, М. Браун, Б. Бюффе, А. Вайнріх, С. Далі, Г. Доре, М. Ешер, В. Казар. А. Матісс, В. Морріс, Г. Моро, П. Пікасо, О. Редон, А. Хьюз.

Серед вітчизняних графіків кінця XIX – XX ст. найбільш виразними є роботи: О. Васькова, В. Єрмилова, М. Жука, В. Касіяна, В. Кричевського, О. Кульчицької, Л та М. Левицьких, Г. Левицької, Г. Нарбути, В. Пінігіна, Г. Якутовича та інших митців. Доробок зарубіжних та вітчизняних графіків висвітлюють: А. Буйгашева, С. Бучинский, В. Зайцева, М. Кириченко, А. Климчук, С. Костукевич, Є. Магера, Ю. Нельговський, О. Олійник,

М. Резніченко, Є. Старостенко, С. Стрельцова, Я. Твердохлібова, С. Черепанова, О. Хмельовський, Х. Черепанин, О. Чирва, Є. Шетілова, В. Юрченко. Загальна жанрово-типова структура графіки висвітлена у працях: А. Антоновича, О. Хмельовського та О. Чирви. Жіночі образи в образотворчому мистецтві було досліджено на основі наукових праць А. Климчука, А. Скірко та І. Сокирко. Станкове графічне мистецтво ми вивчали звертаючись до робіт А. Буйгашевої, С. Бучинського, Є. Магери, Є. Шетілової. Книжкову графіку досліджували у напрацюваннях: М. Резніченко та Я. Твердохлібової.

Сьогодні графіка також залишається однією з найбільш поширених тем для вивчення, про що свідчать праці сучасних науковців таких, як: С. Рибін, О. Хмельовський, О. Чирва та інших авторів.

Досить багатий мистецтвознавчий матеріал стосовно теми дослідження не містить публікацій з питань специфіки створення та сприйняття образів людей і тварин в графічному мистецтві окресленого періоду. Бракує і цілеспрямованих досліджень, присвячених розвивальним можливостям розробки відповідних завдань у фаховій підготовці студентів мистецьких спеціальностей.

Мета дослідження: висвітлити досягнення європейської та вітчизняної станкової графіки кінця XIX – XX ст. у сфері відтворення взаємодії образів людей та тварин, розкрити специфіку засад створення графічних сюжетно-тематичних творів та обґрунтувати доцільність їх використання у навчальному процесі майбутніх художників-педагогів.

Відповідно до мети визначені наступні **завдання** дослідження:

1. Висвітлити походження й еволюцію графічного мистецтва.
2. Дослідити творчість європейських і вітчизняних графіків кінця XIX – XX ст. в межах окресленої тематики.
3. Розкрити методологію та класифікацію графічних творів, проаналізувати графічні твори окремих майстрів.
4. Виконати практичну роботу на тему «Образи людей і тварин в мистецтві графіки».
5. Розглянути шляхи розвитку творчих здібностей студентів

образотворчого спрямування засобами графічного мистецтва.

6. Розробити методичні рекомендації щодо впровадження гуртка з графіки на 1 курсі у закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування.

Об'єкт дослідження: станкова графіка як вид образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження: образи людей і тварин як складова європейського і вітчизняного мистецтва графіки кінця XIX– XX століття та сукупність розвивальних можливостей їх використання в процесі фахової підготовки художників-педагогів.

Методи дослідження засновані на теоретичному й практичному підходах до проблематики графічного станкового мистецтва. Серед теоретичних методів домінують: вивчення мистецтвознавчої та загальнонаукової літератури з теми дослідження, термінологічний метод, синтез і класифікація теоретичних даних, проблемно-пошуковий метод, історико-культурологічний, композиційний і порівняльно-стильовий художній аналіз творів мистецтва, метод систематизації та теоретичного узагальнення досліджених джерел. Щодо практичних методів, можна зазначити засади методики послідовного виконання станкової роботи в техніці графіки.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють кінець XIX– XX століття.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні можливостей застосування станкових графічних творів в освітньому процесі, розробці рекомендацій щодо впровадження гурткової діяльності з графічної дисципліни на першому курсі, у закладах художньо-педагогічного спрямування.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел який складається з 65 позицій, і трьох додатків, розміщених на 35 сторінках. Основний зміст викладено на 64 сторінках, загальний обсяг роботи – 105 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТИПОЛОГІЯ ГРАФІКИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНОМУ АСПЕКТІ

1.1. Графіка, як вид образотворчого мистецтва. Типологія та методологія графіки

Під час підготовки до написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи, значну увагу було приділено пошуку та вивченню мистецтвознавчих джерел і наукових праць: А. Буйгашевої, С. Бучинського, В. Зайцевої, М. Кириченко, А. Климчук, С. Костукевич, Є. Магери, Ю. Нельговського, О. Олійник, М. Резніченко, А. Скірко, І. Сокирко, Є. Старостенко, М. Стрельцової, Я. Твердохлібової, О. Хмельовського, О. Чирви, Х. Черепаниного, С. Черепанової, Є. Шетілової та В. Юрченко. Їхні мистецтвознавчі розробки надали змогу дійти висновку стосовно поширення графічного мистецтва наприкінці ХІХ–ХХ ст., як серед зарубіжних, так і вітчизняних художників.

Загальна концепція розвитку європейської та української графіки може бути представлена, як синтез двох жанрів образотворчого мистецтва, а саме: анімалістичного й портретного, про що ми мали змогу дізнатися з огляду праць та публікацій Ю. Белічко, О. Берлача, Т. Возняк, Ю. Гетюк, А. Збаражської, Д. Зельської-Даревич, Т. Козловської. Загальну жанрово-типову структуру графіки ми розглянули у працях: А Антоновича, О. Хмельовського, О. Чирви. Для дослідження жіночих образів в образотворчому мистецтві нами було розглянуто наукові праці А. Климчук, А. Скірко та І. Сокирко. Станкове графічне мистецтво ми вивчали звертаючись до робіт А. Буйгашевої, С. Бучинського, Є. Магери, Є. Шетілової. Книжкову графіку досліджували у напрацюваннях: М. Резніченко, Я. Твердохлібової.

З огляду на поширеність проблематики графічного мистецтва в Україні, можна зазначити низку фундаментальних праць вітчизняних науковців, які присвятили своє життя дослідженню такого виду мистецтва, як графіка. А саме:

«Образотворча своєрідність української книжкової графіки ХХ століття в загальноєвропейському культурному просторі». А. Буйгашевої, В. Зайцевої і С. Стрельцової. О. Бучинский та О. Гетюк зосередили свою увагу на термінології та методологічних поняттях, пов'язаних з широким спектром образотворчого мистецтва і його графічної складової зокрема, які були оформлені ними у працях «Основи грамоти з образотворчого мистецтва» та «Ілюстрований словник образотворчих термінів» відповідно [5; 13]. С. Денисенко та О. Половна-Васильєва займалися вивченням композиційних особливостей побудови графічних творів у своїх працях: «Основи композиції і проектної графіки» та «Основи формальної композиції». Є Антонович, О. Берлач та С. Рибін приділяли значну увагу вивченню різноманіття графічних технік, про які ми мали змогу дізнатися з їхніх праць: «Художні техніки у школі», «Графічні техніки в образотворчому мистецтві», «Матеріали і техніки рисунка» [1; 4; 43]. Говорячи про методики викладання графічних дисциплін, пов'язані з розвитком творчих здібностей особистості у різні вікові періоди, зазначимо такі методичні розробки та прізвища науковців, як: В. Кардашов («Теорія та методика викладання образотворчого мистецтва»), В. Кондратова (рекомендації щодо розвитку художніх здібностей), В. Котляр («Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей»)» [20; 23; 24]. А також О. Красовська, О. Кривонос, О. Ладижець, М. Міненко, Р. Пилим, М. Титов, І. Поташева, Г. Продан, І. Наливайко, М. Савчин, Л. Василенко, Г. Пономарьова, Л. Петриченко, І. Полякова, А. Харківська та І. Поташева, які зробили значний внесок у методичні розробки навчальних програм, з рисунку та інших мистецьких дисциплін, де висвітлювали позитивний вплив графічних видів мистецтв на розвиток і виховання підростаючого покоління.

Скласти належне уявлення про специфіку розвитку західноєвропейської графіки допомогли праці таких науковців, як Є. Магера («Мистецтво Європи 18 століття» та «Мистецтво країн Європи в період 19 століття»), О. Чирва («Історія та теорія графічного мистецтва») та Є. Шетілова («Графіка доби відродження»). Праці вітчизняних теоретиків, Ю. Нельговського («Українське мистецтво»),

М. Резніченко і Я. Твердохлібової («Художня графіка»), І. Сокирко («Графіка в Україні 19- 20 ст. Виразальні можливості графіки»), та О. Хмельовського («Графіка й основи графічного мистецтва»), допомогли нам із визначенням деяких методологічних аспектів обраної нами теми, представлених нижче.

Графіка, в перекладі з грецької, означає пишу, малюю. Основним зображальним засобом даного виду образотворчого мистецтва є малюнок, виконаний штрихами, контурними лініями, плямами, точками на папері, тканині чи інших поверхнях [7]. Особливості графіки полягають в її лаконізмі, ємності образів і ретельному відборі графічних засобів виразності.

Щодо походження й еволюції мистецтва графіки, можна зазначити, що історія його виникнення бере свій початок за часів існування первісного суспільства. Перші малюнки з'являються в епоху раннього кам'яного віку, близько 1,5 мільйонів років тому, і представлені переважно спрощеними зображеннями людей і більш детально промальованими образами тварин на стінах печер, камінні та кістках [4, с. 6]. З часом, трактування антропоморфних і зооморфних образів набуває більшої реалістичності, особливо в період XII тис. до н. е. В сюжетних композиціях побутових сцен з'являються перспектива та об'єм, витримується пропорційність та кольорова відповідність зображень реальним об'єктам [35]. З часом, печерні зображення схилиються до спрощеного геометричного трактування форм, набувають рис стилізації. Довгий час графічні зображення не мали самостійного значення. Проте згодом людина починає сприймати малюнки як самостійні мистецькі твори, що призводить до його розвитку та виокремлення графіки, як окремого виду образотворчого мистецтва [27; 34].

За часів існування Стародавнього Єгипту, з 5– 4 тисяч років до н. е. до 300 р. н. е., графіка поступається місцем іншим видам мистецтв. Малюнок в той період використовували, як основу для настінних розписів. Можна сказати, що він був проміжним етапом між формуванням творчого задуму та його втіленням у живописній техніці. Провідною темою для зображення виступали постаті фараона, міфологічні, ритуальні та побутові сцени. Цікавим було поєднання

образів людей і тварин під час зображення божеств, які мали тулуб людини та голову звіра чи птаха. В мистецтві Межиріччя, серед збережених творів, що дійшли до наших часів найбільшим розповсюдженими були образи міфічних зооморфних істот. Зображали і людину, найчастіше царя, а також сцени охоти та батальні композиції.

Починаючи з 1050 р. до н.е. графіка поступово розвивалася, за участі давньогрецьких майстрів, хоча і використовувався лише в навчальних цілях, і не була самостійним видом мистецтва. Гармонійні пропорційні співвідношення частин і цілого, достовірність та реалістичність зображуваних об'єктів, передача емоцій та руху – простежуються в більшості композицій мистецтва Стародавнього Риму. Основними об'єктами зображення виступали: імператор, почесні воєначальники, визначні філософи і науковці. В Греції були поширені сцени спортивних змагань, міфологічні сюжети та сюжетні композиції, в яких образи людей гармонійно поєднувалися з флористичними та зооморфними мотивами. В період з 17 ст. до н. е. по 5 ст. н.е. в античному мистецтві зв'язок з графікою набуває декоративного характеру, відбувається відхід від реалістичності в трактуванні образів, як людей, так і тварин [30, с. 10-11].

Розкриваючи особливості зображення людей і тварин в епоху візантійського (IV–XV ст.) та європейського середньовічного (V– XIII ст.) мистецтва, зазначимо його релігійну спрямованість, що обумовлює символічний зв'язок зі священними текстами Біблії. Основна функція малюнку в цей час – підготовча. Його використовували для перенесення прорисів на основи для ікон. Малюнок в цей час набуває рис суворої канонічності. Акценти в зображенні людини зосереджені на її духовному стані; образи позбавлені індивідуальності та емоційної виразності. Вони площинні, статичні, аскетичні, протилежні динамічним і реалістичним античним образам. В цей час набуває розвитку мистецтво мініатюри, розвивається книжкова графіка, представлена сюжетними антропоморфними композиціями, на релігійну та міфологічну тематику [53, с. 9]. Окрім мініатюр, книги оздоблюють заставками, орнаментальними полями й кінцівками з рослинно-зооморфними композиціями.

Як самостійний вид образотворчого мистецтва графіка з'являється в епоху Відродження, наприкінці XIV століття. В цей час виникають нові інструменти і технології роботи над графічними творами. Основну форму малюнка становлять ескізи, швидкі етюди та замальовки, виконані з використанням олівця, вугілля, крейди, сангіни, пера, пензлів, чорнил, туші та акварелі. Доба Відродження характеризується зверненням художників до графіки, як до самостійного виду мистецтва, з його власним поділом на види та жанри, які залишаються актуальними донині. Образи людей і тварин в цей період набувають реалістичних рис, правильних пропорційних співвідношень, і гармонійно поєднуються між собою у нескладні сюжетні композиції: сцени полювання чи побутові сюжети [54].

Графіка XVII– XIII ст. характеризується пишністю та розкішшю, їй притаманні рух і певний драматизм, що в однаковій мірі впливає, як на трактування образів людини, так і тваринного світу. Емоційна експресія і багатство деталей також є характерними для цього періоду [42]. Зазначимо, що графічні образи набувають більшої виразності за рахунок гри світлотіні, якій художники бароко приділяють особливу увагу. Яскраві контрасти надають композиціям більшої глибини та об'єму. Як і в попередні часи, основною тематикою зображень постають релігійні та міфологічні мотиви

Епоха романтизму і реалізму (кін. XIII ст.– поч. XIX ст.) продовжує розвивати традиції попередніх художників графіків. Образи людей і тварин зберігають більшість вищезгаданих характеристик. Проте академічна манера трактування, представлена реалістичністю образів і пластикою форм, набуває більш чуттєвого та дещо мрійливого характеру.

Доба постімпресіонізму, модерну та раннього модернізму (кін. XIX ст.– поч. XX ст.) характеризується зміною підходів у зображенні людей і тварин. Графіка періоду постімпресіонізму вирізняється наявністю яскравих кольорових акцентів, відмовою від чітких і точних ліній. Модерн (ар-нуво) позначений в графіці вишуканістю й декоративним спрямуванням в трактовці образів. Засади модернізму привносять з образи більше експресії, геометричної абстракції,

оптичних ілюзій і символізму. По іншому сприймаються та використовуються такі техніки, як колаж, гравюра, літографія. Художники експериментують, поєднуючи між собою різні матеріали та технічні прийоми, що призводить до появи принципово нових графічних творів. Поряд з цими пошуками в ХХ столітті не зникають і більш традиційні рішення реалістичного спрямування. Зазначимо, що попри суттєві зміни у трактуванні вищезазначених образів, їх емоційна виразність та експресивність зберігається, а експерименти з техніками і матеріалами не припиняються і до сьогодні, свідченням чого є надзвичайно яскраві графічні роботи наших сучасників.

Оглянувши історію розвитку графічного мистецтва, доцільно перейти до його типології, висвітленої в працях М. Резніченко І. Сокирко, О. Хмельовського, О. Чирви. В залежності від техніки виконання графіку поділяють на: лінійну, силуетну, тонову та світлотіньову. Основу лінійної графіки становить лінія. В силуетній графіці основою виступає силует. В тонових графічних роботах провідну роль відіграє тон, в світлотіньовій – розмежування світла й тіні [40].

За призначенням графічні твори поділяють на: оригінальну (станкову) графіку, тиражну (книжкову, газето-журнальну), промислову (прикладну), монументальну, комп'ютерну. Іноді виокремлюють плакатну графіку [46].

До станкової графіки належать твори графічного мистецтва, що мають самостійне значення. Вони не пов'язані з текстом, як книжкова графіка, і не мають вузького практичного призначення. Сферою їх застосування є декорування інтер'єрів житлових будинків і громадських приміщень, оформлення виставок у музеях та мистецьких галереях. Станкова графіка умовно поділяється на рисунок – оригінальне, унікальне зображення, виконане художніми матеріалами на певній площині, та естамп – відбиток на папері, виконаний з друкарської форми [53, с. 6]. До першого виду графіки належать самостійні, жанрові твори, виконані в єдиному екземплярі. До технік оригінальної графіки відносять: рисунки виконані твердими, м'якими та рідкими графічними матеріалами. Дані техніки також застосовують для створення

швидкісних графічних творів: крокі, замальовок та начерків, а також для більш тривалих замальовок, лінійних, тоново-плямових ескізів, картонів і самостійних художніх творів. За технологічними відмінностями виконання розрізняють техніки лінійного або контурного малюнку, малювання плямами та силуетами, штрихуванням або способом розтушовки. Також виокремлюють малюнки, виконані в техніці прорізання чи прошкар'ябування, за допомогою відбитку на папері, – гравюру та монотипію. В залежності від основи гравюри поділяють на такі види, як: дереворит – гравюри, виконані шляхом відбитку з дерев'яної поверхні, лінорит – твори, основу для яких становить лінолеум, літографія – зображення, створені з використанням кам'яної основи [15, с. 17].

До естампу відносять: техніки офорту та лубок. Офорт – це гравюра на мідній або цинковій пластині, на якій заглиблені елементи зображення отримують способом травлення. Лубок або народна картинка – це зображення з підписом, що виконується в одній з графічних технік і доповнюється малюнком від руки [51].

До тиражної (книжкової) графіки належать твори, надруковані з оригінальної форми, з якої отримують певну кількість відбитків. Найпоширенішим різновидом тиражної графіки є ілюстрація [41, с. 86]. Її застосовують для оформлення поліграфічної продукції: книжок, газет і журналів, які виходять певним тиражом. Книжкова графіка включає в себе розробку структури книги, її декоративне оформлення, ілюстративний цикл.

Комп'ютерна графіка – вид графіки, створений завдяки електронним системам. Як і станкова, комп'ютерна графіка поділяється на таку, що носить унікальний, індивідуальний характер (оригінальні художні твори, і ту, яка спрямована на обробку вже існуючих зображень. Комп'ютерна графіка також має власну класифікацію. До неї належать двовимірні: растрова (вид комп'ютерної графіки, в якій зображення генерується з масиву пікселів), векторна (графіка з поданням зображення у вигляді сукупності відрізків прямої (векторів)) і тривимірні графіки. Двовимірну графіку використовують для створення фірмових знаків логотипів, шрифтів, заставок, книжкових ілюстрацій.

Тривимірна графіка застосовується у мистецтві мультиплікації, кінематографі, у сфері телебачення та комп'ютерних ігор, 3-D візуалізацій). Додатково виокремлюють символічну графіку, в основі якої лежать текстові літери чи зображення-символи [7]. Всі перераховані вище види комп'ютерної графіки можна віднести до першої групи, яка спеціалізується на створенні принципово нових творів мистецтва. Для редагування картин використовують інтерактивну та координатну графіку. Перша дозволяє користувачеві динамічно керувати вмістом зображення, його формою, розмірами та кольором. В останньому виді графіки зображення генерується за допомогою команд візуалізації та координат. Для створення зображень у вищезазначених галузях графічного мистецтва зазвичай використовують digital техніки.

Промислова або прикладна графіка орієнтована на практичне застосування в побуті. Даний вид графіки розрахований на створення друкарських фірмових, грошових і товарних знаків, емблем; дизайн товарних обгортки, поштових марок, етикеток, листівок, календарів, грамот і дипломів; буклетів, плакатів, афіш, вивісок, рекламних проспектів тощо. Майже всі форми прикладної графіки розраховані на поліграфічне відтворення і тісно пов'язані з текстом [53, с. 54].

1.2. Образи людей і тварин в європейській графіці кінця XIX – XX ст.

Графіка кінця XIX століття відрізнялася різноманітністю підходів і мистецьких стилів, оскільки даний період був часом інтенсивних культурних змін та пошуків. Цьому періоду були властиві такі стильові напрями, як символізм, ар-нуво, експресіонізм та інші. В мистецтві графіки вони виявилися відповідно узагальненістю та містичністю; елегантністю і декоративністю, вишуканістю орнаментики; емоційною виразністю ліній та форм. Серед європейських художників, які залишили нам у спадок свої графічні твори можна зазначити: О. Бердслі, Е. Берна-Джонса, М. Брауна, В. Морріса, Г. Моро, О. Редона, Д. Г. Росетті, А. Хьюза та ін.

Одним з найбільш виразних представників класичної графіки кінця XIX століття вважають Г. Моро. В зображенні людей художник відійшов від

об'єктивності, натуралізму та імпресіоністичного трактування, притаманного роботам більшості французьких художників того періоду. Роботи Г. Моро сповнені символізму. Основною темою для творчості художника слугували міфологічні, алегоричні та релігійні сюжети. Провідними образами в його композиціях вступали божества, міфічні істоти, та прості смертні, яких художник зображав в оточенні природи. Найбільш характерною рисою стилю Г. Моро було дрібне деталювання форм, використання орнаментики й арабесків, академічний підхід до малюнку. Серед найбільш виразних творів художника можна зазначити картини: «Химера», «Гесіод і Муза» (Рис. А. 1.2.1). Вони порівняно з іншими творами художника не переобтяжені зайвими деталями, характеризуються яскраво вираженою динамічністю, м'якістю ліній і тону, округлістю форм [64].

Значну роль у процесі становлення мистецтва графіки наприкінці ХІХ століття відіграє діяльність художнього угруповання Прерафаелітів та їх спадкоємців. Члени товариства відмовилися від реалістичних підходів у зображенні людини, намагаючись відтворити ідеали середньовічних традицій у власній інтерпретації [31, с. 68]. До вищезазначеного угруповання належали такі художники, як: Е. Берн-Джонс, М. Браун, А. Хьюз.

М. Браун працював у різних жанрах і техніках гравюри. Його роботи в жанрі портрету вирізняються з поміж інших легкістю, в той час, як сюжетним історичним композиціям притаманні реалізм із романтизмом. Роботи художника надзвичайно різноманітні: м'які лінії та певна незавершеність портрету Емми Хілл протистоїть гравюрі «Прощання з Англією», – дрібнодеталізованій графіці з високою тоною насиченістю та контрастами (Рис. А. 1.2.2) [65].

А. Хьюз відомий, як майстер портретної гравюри, сюжетних побутових композицій і картин на релігійну тематику. Щільність коротких штрихів в гравюрах художника створює ефект димки, що допомагає досягти плавності переходу від фігур до їх оточення. Дрібне штрихування надає відчуття повітряного простору, легкості тканин і драперій, витонченості фігур. В графічних роботах художник уникає деталювання заднього плану, що сприяє цілісному сприйняттю силуетів, допомагає глядачеві зосередитися на виразності

самих образів, їх емоційному стані, душевних переживаннях. В якості прикладу можна зазначити такі твори, як: «На острові», «Смерть молодшої дитини», «Острів невинних», «Прощання» (Рис. А. 1.2.3) [8].

Іншим представником графічного мистецтва даного періоду був Е. Берн- Джонс, визнаний завдяки створенню серії витончених і чуттєвих жіночих образів. Міфологічний характер сюжетів яскраво передається графіком в техніці чорно-білої гравюри. Задній план в його роботах насичений деталюванням, тоді як головні образи виступають на передній план завдяки яскравим білим акцентам і великим світловим площинам. Серед гравюр художника присутні як однофігурні, так і багатофігурні композиції. Перші зазвичай відрізняються статичністю, в той час як двофігурні сюжети мають певну динаміку. Однофігурні композиції на тлі пейзажу часто доповнені образами тварин. Великим внеском майстра в історію мистецтва є його серія графічних ілюстрацій до поеми В. Морріса «Історія Купідона і Психеї» (Рис. А. 1.2.4) [36].

Одним з найбільш яскравих послідовників прерафаелітів науковці вважають В. Морріса – засновника руху «Мистецтво і ремесло», автора дизайнерських розробок меблів, керамічних виробів, елементів декору, гобеленів і тканин, а також чисельних шпалерних ескізів, основними мотивами яких були флористичні та зооморфні орнаменти [17].

В. Морріс також відомий своїми напрацюваннями в галузі книгодрукарської справи, а саме створенням «Келмскотт Прессе» – експериментальної лабораторії з друку релігійних текстів. В. Морріс безпосередньо займався оформленням книжок, а саме: створенням обкладинок, ілюстрацій та заставок, в основі яких були дрібна орнаментальність, точність та виразність малюнку, синтез геометричних візерунків, рослинних і тваринних форм. Головною тематикою ілюстрацій художника були образи людей, поєднані біблійними сюжетами чи побутовими сценами [31, с. 69]. Серед графічних робіт В. Морріса найбільш цікавими є: обкладинка до книги "Загублений рай", обкладинка до книги Г. Россеті та дизайн збірки Дж. Чосера (Рис. А. 1.2.5).

Оскільки період кінця ХІХ століття характеризувався розвитком книжкової

графіки та гравюри, доцільно згадати французького художника, в творчості якого даний напрям простежується як найкраще. О. Редон працював у манері наближений до сюрреалізму, експресіонізму та дадаїзму. Також був відомий, як засновник символізму. У творчій діяльності О. Редона виокремлюють два періоди: "чорний" і "кольоровий". Перший характеризується графічними роботами – малюнками, виконаними вугіллям та гравюрами в техніці літографії. Другий – ґрунтується на живописних напрацюваннях олією та пастеллю. Майже всі роботи О. Редона мають глибокий психологічний підтекст. Художник вміло передає емоційний стан своїх героїв. Його портретні образи мають характерні особливості: великі очі, округле обличчя, довгі брови, прямий ніс [62]. В деяких роботах О. Редон поєднував риси кількох справжніх тварин для зображення фантастичних химер. Іноді художник надавав тваринним формам людських рис, утворюючи антропоморфно-зооморфні композиції (Рис. А. 1.2.6). Притаманна їм емоційна виразність надавала композиціям ще потворнішого вигляду. Окрім міфічного в картинах художника з'являються теми релігії та філософії. Основними жанрами його творчості є портрет і сюжетні композиції.

Представником графічної ілюстрації Англії був О. Бердслі. Його роботи відносять до напрямку модерн. Вони відрізняються динамізмом, декоративним вирішенням пейзажу, умовним трактуванням одягу, видовженістю фігур і витонченістю ліній, яскравістю тоново-плямових акцентів, замисловатістю композицій, наближеністю до зразків античного мистецтва. В деяких роботах можна простежити зв'язок зі східним та середньовічним мистецтвом [8]. Характерною рисою його графічних творів є грайливість і театральність зображуваних подій. В якості прикладів можна згадати: «Гру у неможливе», дизайн обкладинки «The savoy», «Різдва у листівку», «Третю баладу Шопена». Згодом у творчості художника спостерігається відхід від деталювання; з'являються спрощені образи, обмежені кількома лініями з незначними тональними акцентами. Варто зазначити, що попри таку докорінну стильову зміну, роботи художника не втрачають своєї виразності. Ілюстрації «Смерть П'єро», «Дитина біля ліжка матері», і обкладинка до книги, – є тому яскравим

підтвердженням (Рис. А. 1.2.7) [6].

Кінець XIX– початок XX століття відрізняється яскравими протилежностями течій і напрямів, які панували в тогочасному мистецтві графіки. В цей період визнання здобула чисельна група авангардистів, до яких належали: А. Вайнріх, С. Далі, П. Пікасо та ін. Серед європейських художників цього періоду поширення набули модерністські та постмодерністські течії, що знайшло своє відображення у поступовому відході від символізму. Характерною рисою тогочасного мистецтва стала театралізація, що втілювалася в іронічному підтексті художніх творів, створенні карикатур і пародій. В галузі графічних мистецтв з'являються риси еkleктики: спостерігається поєднання художніх манер і течій, поширюється мистецтво колажу.

Серед майстринь початку XX століття слід згадати А. Вайнріх. Американська художниця німецького походження належала до групи Граверів Провінстауна. Вона також створювала роботи в техніках олії, пастелі та акварелі, малювала графітним і кольоровими олівцями. Ранні твори художниці виконані на засадах академізму і відрізняються консервативністю. Згодом в картинах А. Вайнріх з'являються нотки імпресіонізму та прото-кубізму. В роботах майстрині переважає побутова тематика, зображення світу природи: пейзажів, людей та тварин. Для її стилю характерним є: відсутність об'єму; використання локальних кольорів і пастельних відтінків; мозаїчність та спрощеність зображень; наявність білої контурної лінії, що розбиває цілісну фігуру на невеликі частини, подібні до геометричних форм [60]. Дана манера художниці надає роботам особливого характеру. Імпресіоністичні кольори у поєднанні з наївністю кубічної інтерпретації образів, роблять картини майстрині схожими на дитячі малюнки: емоційні та виразні. Серед її графічних творів можна згадати наступні гравюри: «Краєвид, Кейп-Код», «Корови пасуться серед дюн поблизу Провінстауна», «Зламана огорожа» (Рис. А. 1.2.8).

До європейських митців початку– середини XX ст. можна віднести П. Пікассо. Творчість художника є надзвичайно різноманітною. Він працював у галузі книжкової ілюстрації, станкового малюнку, виконував естампи та гравюри.

Одним з найбільших здобутків П. Пікассо в галузі графіки вважають колаж, в якому автор поєднував малюнок із паперовими аплікаціями [10].

Художник працював в жанрах портрету, анімалістичному та міфологічному жанрах. В його картинах образи людей і тварин набувають абсолютно різного трактування, що можна пояснити бажанням художника віднайти свій власний стиль шляхом експериментів з графічними техніками та прийомами. Таким чином, з під пензля майстра з'явилася серія швидких контурних малюнків, в яких за допомогою однієї лише лінії було передано тендітність жіночого образу, – простого, лаконічного, плаского і водночас реалістичного (Рис. А. 1.2.9). В деяких багатофігурних композиціях П. Пікасо, окрім звичайних ліній, були присутні тіні, виконані із застосуванням щільної штриховки, що надавала композиціям глибини і матеріальності, простору та об'єму. Зазначимо, що багатофігурні міфологічні композиції відрізнялися більшою динамікою, що підкреслювало виразність атлетичних фігур. Частина графічних робіт художника, зокрема портретів, було виконано в абстрактній манері. Під час їх створення художник активно застосовував прийоми спрощення та стилізації, які виявилися в лінійній експресії, асиметричності, та диспропорційності обличчя портретованих. Іншим напрямом роботи художника було створення графічних робіт з центральними образами тварин (Рис. А. 1.2.9), які відрізнялися анатомічною точністю, реалістичністю, виразністю тонкої графіки та знаходилися переважно в оточенні природи, переданої умовно та схематично. В своїх роботах П. Пікасо активно застосовував широку варіативність графічних прийомів, таких, як: контурний малюнок олівцем; малювання широкими плямами з виразними лінійними акцентами; застосування тонових розтушовок і вугілля, туші та гуаші [14].

В міжвоєнні роки ХХ століття в графічному мистецтві Європи поширюються авангардистські течії, зокрема сюрреалізм. Одним з найбільш яскравих представників даного напрямку був С. Далі. В його роботах підсвідоме відображається у дивовижних химерних лініях і плямах, предмети та фігури плавно переходять одна в одну, утворюючи незвичні поєднання форм. Провідним об'єктом зображення в графіці художника виступають людські постаті, поєднані

з тваринними формами. Відомою є серія літографій художника, присвячена роману французького письменника Ф. Рабле "Гаргантюа і Пантагрюель», що налічує 25 графічних композицій (Рис. А. 1.2.10). Вони об'єднані спільною тематикою і мають сатирично-моралізаторський підтекст. Художник вміло ілюструє людські пороки, використовуючи такі графічні засоби виразності, як лінії, крапки, штрих по формі [47]. Роботи не переобтяжені тоном і дрібним деталюванням, що сприяє кращому сприйняттю ідеї, закладеної автором у кожен композицію.

Середина й друга половина ХХ ст. уславила творчістю таких європейських графіків, як: Б. Бюффе М. Ешер, В. Казар та інші.

Мистецька діяльність М. Ешера охоплює середину й другу половину ХХ століття. Основою творчості художника стали геометричні, архітектурні та зооморфні мотиви. Більшість композицій М. Ешера присвячена науковим закономірностям, математичним та фізичним явищам. В його роботах, за допомогою графічних засобів виразності втілені символи безкінечності, закони перспективи, теорії фракталів, гравітації. Роботам художника властиві пластичність виразних форм, монохромність, тональна навантаженість, предметна насиченість, складність ракурсів у зображенні інтер'єрів та архітектурних мотивів. Найбільш характерною рисою стилю митця було застосування оптичних ілюзій, чорно-білих контрастів, геометрично стилізованих тваринних і антропоморфних образів. Вищезазначені риси яскраво простежуються в таких роботах художника, як: «Небо і вода», «Зустріч», «Зв'язок союзу» (Рис. А. 1.2.11). Переважно художник працював в техніках літографії, ксилографії, мецо-тінто та гравюри на металі. Одним із напрямів роботи художника було малювання реалістичних пейзажів-ксилографій. Проте найбільшу популярність М. Ешер здобув завдяки створенню метаморфоз–перехідних форм, утворених шляхом поєднання елементів живих істот і неживих предметів [32].

В цей же період над створенням графічних композицій працював румунський художник єврейського походження В. Казар. Митець малював в

експресіоністичній манері. Його лінійні ілюстрації сповнені ритміки та динаміки [63]. В них простежується натяк на видозмінені антропоморфні зображення, проте він настільки умовний, що образ людини в його творах розгледіти доволі важко. Велику частину творчості художник відводив зображенню музикантів. Не менш відомою є його серія робіт під назвою «Вікно в безсоння», в якій В. Казар ймовірно втілює свої підсвідомі образи (Рис. А. 1.2.12).

Графіка Б. Бюффе принципово відрізняється від робіт його сучасників. Французький художник-гравер, ілюстратор і рисувальник представляв течію мізерабілізму. Провідними жанрами його творчості були: портрети, пейзажі, натюрморти, побутові картини та біблійні сюжети. Художник створив свій неповторний стиль у гравюрі, який характеризувався вуглуватістю форм, схематичністю ліній, видовженістю кінцівок і виразністю трагічних обличь, тьмяною кольоровою палітрою з перевагою коричнево-сірих відтінків [9]. Дані риси привносять в картини художника похмурість, роблять їх подібними до готичних творів раннього Середньовіччя. Яскравим прикладом цьому слугують портретні композиції художника: «Модель в студії», «Акробати», «Автопортрет» (Рис. А. 1.2.13). Вони пригнічують глядача, навіюють сум і меланхолію. Серед робіт, в яких простежується поєднання образів людей і тварин можна зазначити серії під назвами: «Страсті Христові», «Птахи», «Дон Кіхот», «Цирк». Цікавими є серії робіт художника присвячені безпосередньо тваринам. Поліхромні зображення в обмеженій кольоровій гаммі відповідають біологічним характеристикам виду: детально передано фактури хутра, крил, пазурів та щупальців («Сова», «Двадцять тисяч льє під водою. Гігантський восьминіг»).

1.3. Образи людей і тварин у вітчизняній графіці кінця XIX – XX ст.

Українська графіка кінця XIX століття відзначається різноманітністю стилів, глибиною тематики та майстерністю виконання митцями сюжетних композицій. Провідними мотивами в цей період також виступають образи людей і тварин. Серед українських графіків межі століть заслуговують поваги й популярності В. Кричевський та О. Кульчицька. Перший – широко відомий, як

графік-новатор. Його захопленням було оформлення книжок, малювання обкладинок в техніці кольорової та чорно-білої графіки. Загальне визнання він здобув завдяки створенню дизайну Державних символів України: малого і великого гербів. До його розробок також можна віднести проекти паперових грошей і поштових марок [58]. Науковий інтерес передусім викликають роботи пов'язані з друкарською справою, оскільки саме ілюстрації та обгортки до книг, виготовлені В. Кричевським, містять поєднання образів людини та і тварини, які ми вивчаємо у нашому дослідженні.

Прикладом його тогочасних досягнень є ілюстрована історія України, обкладинка до книги «Майстер корабля» та графічне зображення герба (Рис А. 1.3.14). Головні зображення доповнюються автором виразними орнаментальними мотивами, розробленими на основі рослинних форм, що надає композиціям завершеного вигляду. В деяких роботах художника присутні риси стилізації та спрощеного трактування портретних образів [40].

О. Кульчицька також працювала у сфері графічного мистецтва, але її напрацювання в даній галузі є лише одним з аспектів творчості художниці, яку вважають універсальною. Вона займалась і сакральним живописом і декоративно-ужитковим мистецтвом. Переважна більшість графічних робіт О. Кульчицької є швидше ескізами та прорисами, аніж самостійними станковими роботами. Проте навіть незначна кількість оригінальних творів, виконаних майстринею, варті безпосередньої уваги, оскільки художниця малювала в неповторному стилі. Її лінорити та ескібри вирізняються чіткістю та плавністю ліній, стриманістю чорно-білих контрастів, замисловатою динамікою, і водночас простотою композицій. У роботах О. Кульчицької етнічні образи людей стилізовані і доповнені рослинними мотивами, що додає їй графічним творам більшої виразності [59]. Яскравим прикладом творчості художниці можна вважати: ескібри «Бджілка» та лінорит «Тезей» (Рис. А. 1.3.15).

У вітчизняному мистецтві початку ХХ століття широкого поширення набуває соціополітична тиражна та плакатна графіка, в той час, як станкова графіка і книжкова ілюстрація відходять на другий план. Графічне мистецтво

даного періоду представлено творчістю О. Васькова, М. Жука, Г. Нарбута та інших художників– графіків [16].

В творчості М. Жука простежуються риси українського модерну. Образи людей композиціях митця відтворені в реалістичній манері та поєднані з умовним вирішенням тла: декоративними пейзажами чи зображеннями стилізованих рослин. Серед робіт художника можна побачити різні техніки: легкий малюнок олівцем чи вугіллям, насичені за тоном літографії та гравюри. Найбільшим є внесок митця в портретний жанр: портретовані мають виразні індивідуальні риси, що добре передає їхній психологічний стан. М. Жук малював як знайомих (портрет Вислоцької, сина Георгія, портрет чоловіка) (Рис. А. 1.3.16), так і автопортрети та портрети культурних діячів: М. Коцюбинського, О. Мурашко, І. Нечуя-Левицького, П. Тичини, І. Франка та ін. [2; 12].

До цього ж хронологічного періоду слід віднести і Г. Нарбута, – широко відомого, як дизайнера, ілюстратора і художника-оформлювача. Митець поєднав стиль української рукописної та друкованої графіки з досягненнями західноєвропейської школи [53, с. 42]. Основним напрямом його творчої діяльності, як графіка, стало створення малюнків до дитячих пісень, народних казок та байок. Провідними образами його ілюстрацій стали зображення тварин. Характерними рисами стилю художника були: чіткі лінії, лаконічні та умовні форми зображень, відмова від реалістичності, символізм, схильність до чорно-білої графіки. Серед найбільш виразних ілюстрацій Г. Нарбута можна зазначити: обкладинку української абетки, ілюстрації до книги «Війна грибів». Окрім здобутків у галузі книжкового оформлення, художник уславився створенням перших марок Української Народної Республіки. Цю кропітку роботу він поєднував з ілюструванням періодичних видань, провідними образами яких виступала людина. Як приклад, наведемо малюнки до журналу «Мистецтво», і станкові графічні композиції, однією з яких була «Великодня жертва» (Рис А. 1.3.17).

Поважним представником графічного мистецтва даного періоду був і українсько- польський графік О. Васьків. Художник працював в напрямі

авангардизму, захоплювався стародавньою грецькою, римською, єгипетською міфологіями, що мало безпосередній вплив на його творчість. Провідним жанром його доробку були портрети та міські пейзажі. Образи людей в творах О. Васькова відрізняються простотою, відсутністю подробиць; фігури пропорційні та лаконічні. Основними стильовими рисами його графіки можна вважати: часткове спрощення форм, делікатність штрихування, переважання світлого тону, легкість вирішення тла, невеликий ступінь деталювання [11]. Вищезазначені особливості можна споглядати у таких роботах художника, як: «Автопортрет» і «Портрет Малевича» (Рис А. 1.3.18).

Середина й друга половина ХХ ст. увійшла в історію як період, який уславився творчістю багатьох вітчизняних художників-графіків таких, як: В. Єрмилов, В. Касіян, Г. Левицька, Л. та М. Левицькі, Г. Якутович. Найбільш поширеними стильовими течіями в графіці даного періоду були сюрреалізм, футуризм, кубізм, абстракціонізм, мізерабілізм і постімпресіонізм.

В. Єрмилова зазвичай згадують, як вправного художника-авангардиста, дизайнера і графіка-монументаліста. В. Єрмилов займався обробкою шрифтів, створенням ілюстрацій до книг та журналів. Також він працював у галузі промислової графіки: розробляв ескізи для товарних обгортки, створював рекламні плакати. В роботах В. Єрмилова домінують текстові та шрифтові композиції, зрідка зустрічаються стилізовані зображення людей (наприклад дизайн оформлення цигаркової коробки «Українка» (Рис А. 1.3.19). У трактуванні образів останніх, художник звертається до яскравих локальних кольорів, узагальнених форм і виразних ліній [52].

В. Касіян – український графік, який працював в напрямках плакату, станкової графіки, ліногравюри, естампу, офорту, деревориту; уславився як майстер книжкової графіки, і як ілюстратор української класичної літератури. Основним жанром, в якому працював художник, був портрет. Роботи В. Касіяна відрізняються реалістичністю, об'ємністю, глибоким психологізмом, який простежується у виразному погляді, передачі індивідуальних рис обличчя. Значний період творчості митця присвячений зображенню українських

літераторів, зокрема Т. Шевченка, М. Рильського, І. Сошенко. Художник багато уваги приділив зображенню селян і робочих, працюючи над побутовими сценами [22]. Серед найбільш відомих картин художника можна зазначити наступні: «Автопортрет», «У трамваї», цикл творів присвячений Т. Шевченку, «Селянка з Покуття» (Рис А. 1.3.21).

Л. Левицький – вітчизняний художник середини ХХ ст. Провідною тематикою його творчості стали пейзажний і портретний жанри, а також сюжетні композиції: сцени промислового і побутового характеру. Відомий, як книжковий ілюстратор. Художник працював в різних графічних техніках, серед яких: малюнки олівцем, м' якими матеріалами, зокрема вугіллям; техніка лінориту, монотипії, автолітографії, сухої голки. Цікавим є прийом, який застосовує художник відмовляючись від лінійної перспективи, та реалістичності в передачі рис портретованих. Примітивні зображення непропорційних людей, викривлених вулиць і транспортних засобів поєднуються між собою, утворюючи оригінальні та цікаві сюжети [50]. Відомими роботами художника є твори «Господині», «Після роботи», «Вуличний рух», «Маски» та ін. Графічні твори художника відрізняються змістовністю, високим ступенем деталювання. Широка варіативність форм і товщини штрихів, кольорових і монохромних композицій, спрощеність локальних плям і дрібність лінійного деталювання роблять творчість майстра надзвичайно різноманітною. На підтвердження наведемо декілька робіт художника, а саме: «Швачки» і «Жінка з квіткою» (Рис А.1.3.22).

У другій половині ХХ столітті працює талановитий графік і живописець М. Левицький. Його роботи носять історичний, міфологічний та релігійний характер. Художник працював в різних жанрах, серед яких домінували портретні та сюжетні композиції, з провідною роллю в них жіночих образів [18]. До творчих здобутків художника відносять: створення екслібрисів, оформлення й ілюстрування чисельних книг і журналів. В роботах М. Левицького поєднані рух і статика, композиції лаконічні, образи людей гармонійно поєднуються з архітектурними формами та пейзажними мотивами. В деяких роботах майстер зовсім відмовляється від розробки тла, залишаючи його суцільною чорною

плямою, на фоні якої тоненькі білі лінії видаються ще більш витонченими, як у композиціях «Плач Ярославни», «Лісова пісня» і «Три грації» (Рис А.1.3.23).

Серед Українських митців другої половини– кінця ХХ століття слід зазначити Г. Левицьку – яскраву представницю андеграунду 1960-1970 років. Художниця працювала в різних напрямках станкової графіки. Серед її графічних технік переважала літографія. Серед напрацювань художниці зустрічаються цикли присвячені жіночим і чоловічим портретним образам (поодинокі і парні портрети); релігійним сюжетам (серія робіт «10 заповідей»), зооморфним мотивам (графічні твори-символи року). Також художниця працювала над створенням сюжетних багатофігурних композицій і побутових сцен [57]. Варто зазначити, що А. Левицька малювала, як в реалістичній манері, так і в абстрактному напрямі, застосовуючи прийоми стилізації і трансформації форм.

Стильова варіативність робіт художниці є надзвичайно великою. Деякі її роботи намальовані з використанням тонких ліній і легкого дрібного штрихування, що надає їм особливої витонченості. В них простежуються реалістичні тенденції та висока ступінь деталювання. До таких робіт можна віднести: «Тільки у Львові», «Овечність», «Політ», «Залишилось погодувати голубів» (Рис А. 1.3.24). Інші ж, навпаки, відрізняються насиченістю тону, великими тоновими плямами, диспропорційністю форм, умовністю ліній, стилізованістю та спрощеністю. Яскравим прикладом вищезазначеного графічного стилю слугують такі композиції, як: «Камаринський мужик», «Було весілля в Космачі», «Гармонія» та інші.

Визначним представником графіки зазначеного періоду був Г. Якутович. Художник працював переважно в техніках ліногравюри та деревориту, виконував ескізи до поштових марок. Він створив окремі гравюри на історичні теми, серії графічних творів до українських народних казок, низку листівок до українських пісень [3, с. 88]. Основними жанрами його творчості були портрет, історичний жанр, сюжетні багатофігурні композиції. Графічні роботи майстра з поміж інших відрізняли: тональна та лінійна насиченість, динамізм і складність композицій; детальна реалістичність й емоційна виразність людських образів, що надавало

глядачу можливість розрізнити характери портретованих. Як приклад наведемо композиції: ювілейна марка дизайну Світлани Бондар, з роботою художника під назвою «Овчар», афіша до кінофільму «Тіні забутих предків», гравюра «В лісі» (Рис А. 1.3.25). Художні традиції, започатковані митцем продовжив його син Сергій – один з визнаних графіків останньої чверті ХХ століття і початку нинішнього.

Наприкінці ХХ століття у радянському мистецтві з'являється постать, стиль якої принципово відрізняється від манери малювання попередніх майстрів. Даний художник був широко відомий в плакатному мистецтві, галузях книжкової та станкової графіки, дизайні і сценографії.

Графічні роботи В. Пінігіна поєднують в собі фантастичні зооморфні форми, відразливих химер, символічні образи людей, оголену натуру, металеві деталі та архітектурні конструкції, які переплітаючись між собою, утворюють незрозумілі нагромадження ліній і форм. В. Пінігін працював в техніках офорта, травлення, сухої голки, монотипії, літографії, туші й пера. Характерними рисами творчості художника стали: наявність великої кількості дрібних деталей в композиціях, поєднання несумісних сюрреалістичного та реалістичної манер роботи [58]. В. Пінігіна цікавила насамперед суспільна тематика та світові питання, проте велика частина його творчої спадщини присвячена художній літературі. Митець завзято працював над ілюструванням книг таких письменників-фантастів, як: Р. Бредбері, Ж. Верн, Я. Гашек, А. Кларк, С. Лем, Г. Уеллс, Е. Хемінгуей та ін. Найбільш виразними роботами художника є: «Автопортрет», «Витоки цивілізацій», «Воїни», «Три маги», «Шалені яйця», «Вторгнення» (Рис А. 1.3.26).

Висновки до розділу 1

З огляду на проведені вивчення та аналіз наукової літератури, можна зазначити, що історія графічного мистецтва бере свій початок за часів виникнення первісного суспільства, і продовжує свій розвиток протягом наступних тисчоліть, в період панування стародавніх цивілізацій та античних держав, в

яких воно займало другорядні позиції, виконуючи підготовчу функцію. Як самостійний вид образотворчого мистецтва графіка оформлюється в добу Середньовіччя. У період Відродження рисунок стає самостійним твором мистецтва. За часів бароко, реалізму та романтизму, ар-нуво графічне мистецтво набуває ще більшого поширення в творчості митців. А в добу модерну графіка стає одним з найбільш поширених способів зображення світу людей і тварин, який не втрачає своєї актуальності і до сьогодні.

Дослідження класифікації графічних творів дозволяє відзначити, що малюнки розрізняють за призначенням, технологією, тривалістю і техніками виконання творів. Відповідно до першої класифікації графічні твори поділяють на: оригінальну, тиражно-промислову, монументальну та комп'ютерну графіки. Відповідно до технологічної класифікації розрізняють малюнки виконані твердими, м'якими та рідкими графічними матеріалами. Відповідно до тривалості виконання, графічні твори поділяють на короткочасні та довготривалі. До перших відносять крокі, замальовки, зарисовки, лінійні та тонові ескізи. До других належать довготривалі замальовки, картон і самостійний художній твір. Стосовно класифікації графічних технік, визначимо найбільш загальні, а саме: техніка лінійного малюнку, малювання плямами та силуетами, штрихуванням, розтушкою, малювання за допомогою відбитків, шляхом прорізання та прошкарябування, digital технікі малювання.

В рамках вивчення європейських та вітчизняних зразків графічного мистецтва було розглянуто мистецьку спадщину кінця XIX-XX століття. Зазначимо, що даний часовий проміжок відрізнявся широким різноманіттям напрямків і стильових підходів у трактуванні образів людей і тварин. Наприкінці XIX століття в графічному мистецтві простежувалися тенденції ар-нуво, символізму, та експресіонізму. В цей період широкого поширення набуває книжкова графіка, яскравим прикладом якої стали роботи європейських та українських художників: О. Бердслі, Е. Берна-Джонса, М.Брауна, В. Кричевського, О. Кульчицької, В. Морріса, Г. Моро, О. Редона, Д. Г. Росетті, А. Хьюза та ін.

В творчості більшості з них простежувалося реалістичне трактування образів людей і тварин, поєднане з дрібною деталізацією та декоративізмом. Останні роки XIX ст. і період початку XX століття позначились авангардиськими тенденціями й прагненнями певного подолання реальності в графічних роботах. Вони були серед іншого реалізовані у синтетичному поєднанні антропоморфних і зооморфних форм, що обумовило появу так званих химер в доробку тих років. Характерним для тогочасного мистецтва став також іронічний підтекст як ознака ряду графічних творів, створення карикатур і пародій, а також еkleктики.

В першій половині XX століття визнання здобула чисельна група кубістів, футуристів, кубофутуристів, конструктивістів, експресіоністів, сюрреалістів, представників поп і оп-арту, дадаїстів. До них належали: А. Вайнріх, Л. Васько, С. Далі, М. Жук, В. Єрмилов, Г. Нарбут, П. Пікасо та інші. В середині й другій половині XX ст. уславився творчістю: Б. Бюффе, М. Ешер, В. Казар, В. Касіян, Г. Левицька, Л. та М. Левицькі, Г. Якутович та ін. В останній чверті XX століття заслуговують визнання автентичні роботи графіка В. Пінігіна, С. Якутовича й інших графіків.

В творчості вищезазначених художників та інших вітчизняних та європейських графіків образи людей і тварин займали провідне місце, набуваючи різного трактування в залежності від соціокультурного запиту, стильових пріоритетів, індивідуальної графічної манери кожного майстра.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИКОНАННЯ СТАНКОВОЇ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В ТЕХНІЦІ ГРАФІКИ

2.1. Композиція в графіці. Графічні та композиційні засоби виразності, закони, прийоми та принципи побудови композиції

Композиція є основою побудови будь-якого художнього твору. Вона визначає розташовування та взаємодію окремих елементів у форматі. Також композицію розглядають як окремий витвір мистецтва. Вірне композиційне розташування елементів у поєднанні з грамотною побудовою малюнку забезпечує ефективність сприйняття художнього твору глядачем. Для створення гармонійної композиції художники зазвичай послуговуються засобами виразності, композиційними законами та правилами.

Основними засобами виразності графічного мистецтва є: точка– перший дотик художнього матеріалу до поверхні основи; лінія– сукупність точок, послідовно розміщених на одній площині; штрих– коротка, різко проведена пряма лінія [13, с. 19]; пляма– однотонне зображення без чітких зовнішніх контурів; тон– відносна світлота зображених об'єктів чи предметів; світлотінь– засіб передачі об'єму зображуваного об'єкта чи предмета за допомогою розподілу світлих і тіньових плям [38].

Для створення графічних візуальних образів можуть бути додатково використані: фактура основи (рельєфність поверхні, на яку нанесений малюнок), тон фону (колірний відтінок тла), силует (однотонне контурне чи плямове зображення фігур) [55].

Закон зазвичай розглядається як спосіб існування композиційних явищ, які не можна порушувати. Розрізняють закон домінанти, цілісності, рівноваги, підпорядкування, новизни, типізації та контрастів. Перший закон полягає у визначенні композиційного центру. Другий виявляється в тому, що всі елементи композиції пов'язані між собою, і без жодного з них повноцінна структура твору не може бути досягнута. Закон рівноваги визначає сталість об'єктів, їх

збалансованість і впорядкованість. Закон підпорядкування визначає які елементи є головними, а які другорядними. Закон новизни передбачає створення оригінального та нового результату. Відповідно до типізації визначаються характерні якості та властивості зображуваних об'єктів. Велике значення в дотриманні закону відіграють кольорова символіка та характерні атрибути. Згідно закону контрастів, композиція має містити протилежні ознаки об'єктів чи предметів, які доповнюють одна одну, сприяючи формуванню повноцінного і гармонійного образу. Розрізняють такі види контрастів, як: контраст форми, тону, кольору, фактури, руху, розміру, маси та пропорцій [51].

Композиційні правила визначаються, як прийоми розташування композиційних елементів, що свідомо обираються художником для досягнення конкретної мети. Дотримання правила не є обов'язковим. Деякі художники навмисно порушують правила для досягнення більшої виразності в композиції. Серед найбільш відомих правил вирізняють: правило композиційного центру, правило трикомпонентності, правило золотого перетину, правило третин. Згідно з першим правилом, у композиції мають бути присутні головні об'єкти, які виступатимуть центром композиції, та другорядні, які відіграватимуть допоміжну функцію. Правило трикомпонентності полягає в тому, що будь яка властивість має налічувати три характеристики для досягнення найбільшої виразності в творі. Правило золотого перетину визначає пропорційні співвідношення частин композиції, що забезпечує її гармонійність. Числовий вираз золотого перетину дорівнює 1,618. Правило третин полягає в тому, що зображуваний об'єкт розташовують в одній з третин умовно поділеного формату, в той час як дві інші третини залишаються вільними або заповненими частково [15, с. 17].

Деякі правила, співпадають з законами, прийомами та засобами композиційної виразності. До них відносять: правило рівноваги, симетрії, контрастів. Також розрізняють певні принципи, якими художники послуговуються під час композиційної побудови. До них належать:

-принцип доцільності, відповідно до якого будь-який проект має мати головну ціль і завдання, які визначають подальші композиційні рішення. За цим

принципом в роботі цінується практичність та лаконізм;

-принцип єдності та цілісності, що забезпечує цілісність композиції та єдність її елементів. Він проявляється в гармонії всіх її частин та внутрішніх зв'язках, позбавлених випадковості [15, с. 28];

-принцип динамізму, який характеризується створенням ілюзії руху, з метою активізації та утримання уваги глядача на конкретній частині картини;

-принцип домінанти, в якому домінанта є смисловим чи формальним центром, головною точкою композиційного простору. Вона організовує всі частини композиції так, щоб глядач рухав погляд по заданій композицією траєкторії;

-принцип рівноваги, для якого характерним є збалансованість композиційних елементів, що запобігає випадковому, хаотичному нагромадженню предметів;

-принцип пропорційності, підпорядкування та групування, який полягає в тому, що для швидкого осягнення змістового наповнення твору, необхідна пропорційність і певна послідовність у розташуванні композиційних елементів. Застосування даного принципу передбачає аналіз зображуваних об'єктів, їхню систематизацію за значущістю, спільністю чи протилежністю певних рис.

- принцип гармонії, сутність якого полягає в балансі– узгоджених зв'язках між усіма елементами композиції. За даним принципом в картині має простежуватись врівноваженість і єдність, підпорядкованість елементів одне одному, повторення цілого в окремих частинах [56, с. 88].

Для побудови виразної композиції слід послуговуватися засобами виразності– спеціальними прийомами гармонізації композиції. Серед засобів чи прийомів композиційної виразності виокремлюють: прийоми ритму, симетрії та асиметрії, статики та динаміки, рівноваги, виділення композиційного центру, прийом контрасту, нюансу, тотожності, пропорційності, масштабу та ін. [13].

Додатково можуть бути використані прийоми стилізації, трансформації та спрощення форм. Зазвичай їх не відносять до засобів виразності, проте

художникам вони відомі, та успішно ними використовуються під час створення графічних робіт, розробки дизайнерських проектів: брендів, логотипів фірмових знаків, реклами, тощо. Доцільно детальніше ознайомитись з кожним вищезазначеним прийомом (засобом композиційної виразності).

Ритм– це повторення, чергування однакових або різних елементів композиції та проміжків між ними, по горизонталі, вертикалі, діагоналі або у всіх трьох напрямках. Він буває простий і складний. Простий ритм це рівномірне повторення однакових за розміром, фактурою, текстурою, кольором, тоном та іншими характеристиками елементів та інтервалів між ними. Складний ритм ґрунтується на накладанні чи поєднанні простих елементів між собою [38, с. 11].

Симетрія та асиметрія. Симетрія – це чіткий порядок у розміщенні елементів чи частин певного предмета (виробу) чи об'єкта. Розрізняють дзеркальну (симетрія відносно центральної вісі предмета чи об'єкта), осьову та гвинтову симетрію. Асиметрія це відсутність будь-якої симетрії.

Статика та динаміка. Статика– стале положення фігур чи об'єктів у просторі, що викликає відчуття спокою. Динаміка– нестійке положення форм чи об'єктів у просторі, що передає рух [24, с. 96].

Рівновага – це баланс між усіма елементами композиції. Вона може стосуватися як кольорових, так і тональних співвідношень, розмірів частин об'єкта чи зображуваного предмета [38, с. 6].

Виділення композиційного центру – підпорядкування менш важливих другорядних частин головному об'єкту чи предмету, який вказує на центральну ідеєю твору чи дизайнерського проекту [5].

Контраст – яскраво виражена протилежність певних характеристик чи ознак предмета чи композиційних елементів [21].

Нюанс – незначна відмінність між якостями одного чи кількох елементів зображуваного.

Тотожність – співпадіння чи повторення однакових якостей зображуваних предметів чи об'єктів. Пропорційність – співвідношення частин цілого між собою і цим цілим. Масштаб – правильне застосування систем пропорцій, що відповідає

реальному сприйняттю світу, його окремих явищ чи об'єктів [1].

Стилізація – декоративне узагальнення фігур і предметів за допомогою прийомів спрощення малюнка і форми, об'ємних і колірних співвідношень. Вона буває зовнішня (поверхнева) та внутрішня (декоративна). Зовнішня стилізація це спрощення або трансформація зовнішньої форми предмета. Декоративна стилізація це декорування зображеної форми в середині, без зміни її зовнішнього контуру [13, с. 31].

Трансформація – навмисна зміна реальних форм шляхом їх викривлення.

Спрощення – це відмова від деталей, другорядних ознак предмету чи об'єкту зображення.

2.2. Зародження ідеї та пошук образного рішення

Значний вплив на появу ідеї створення декоративної станкової композиції в техніці графіки спричинила наявність в навчальній програмі нашого профілю спеціальних практичних і теоретичних дисциплін, а саме: рисунку, композиції, спеціалізації в творчих майстернях, художньо-прикладної графіки, історії мистецтв, а також спецкурсів «Сучасні художні матеріали», «Еволюція художніх стилів в образотворчому мистецтві», «Напрямки і течії в образотворчому мистецтві Новітнього часу».

Неабияку роль в процесі формування задуму та теми твору відіграли занепокоєність сучасним політичним станом Держави, небайдужість до майбутнього нашої країни, інтерес до світу природи та графічна мова його відображення у мистецтві. Всі вищезазначені аспекти вплинули на бажання передати власне ставлення до подій, що відбуваються в сучасному світі через символи тварин і образ людини в техніці графіки. Під час вибору стилю та манери виконання твору, вагому роль відіграло відвідування художніх виставок та музеїв образотворчого мистецтва у Кривому Розі, Одесі та Дніпропетровську; мистецьких гуртків і факультативів художньо-графічного спрямування.

Вибір техніки виконання роботи був обумовлений: досвідом проведення гурткової роботи з дітьми в напрямі образотворчого мистецтва, декоративною

манерою виконання програмних і творчих завдань в техніці станкової графіки. Головним джерелом натхнення під час розробки нашого задуму стали графічні твори таких європейських і вітчизняних художників як: Е. Берн-Джонс, М. Ешер, Е. Козак, П. Ковжун, О. Кульчицька, Г. Левицька, П. Пікассо, Г. Якутович [59]. Розглянемо деякі з їхніх робіт.

Графічні обкладинки Е. Козака та П. Ковжуна слугували відправною позицією для формування стилістики нашої графічної композиції. Їх виразні жіночі образи у поєднанні з дрібнодетальованими зображеннями птахів, демонстрували гармонійне поєднання статичності та динаміки у декоративній композиції, насиченій дрібною орнаментикою (Рис. А. 1.2.20.).

Е. Берн-Джонс. Венера, 1890-і рр. (Рис. А. 1.2.4). Гравюра Е. Берна-Джонса «Венера» була створена у 90-их рр. ХІХ ст. Ахроматична композиція гармонійно поєднує в собі образи людини і птахів. Чорно-білі контрасти підсилюють виразність статичної жіночої фігури, підкреслюють рух пташиної зграї на тлі гравюри. Довершенням композиції виступає пейзаж із дрібним деталюванням. Він ніби підкреслює лаконічність фігури, в розробці якої відсутнє дрібне штрихування. Окрім тонових контрастів в роботі художника присутні контрасти розмірів і форм. Велика постать на передній площині протистоїть, незначним по масам, голубам, які розташовані на другому плані; округлі форми жіночого тіла контрастують з загостреними крилами птахів. Незважаючи на те, що на гравюрі зображено не українську дівчину, а давньоримську богиню, ми запозичили деякі композиційні елементи з метою введення їх у свою кваліфікаційну роботу, а саме: образ молоді дівчини, доповнений силуетами птахів; природне середовище для розташування фігур, пейзажні елементи на тлі композиції, вертикальне розташування фігур у форматі.

Графіку М. Ешера доцільно розглянути на прикладі композиції «Зустріч». Вона була створена у 1944 р., в техніці літографії (Рис. А. 1.2.11). Горизонтальна, на перший погляд, композиція привертає увагу цікавою динамікою. Сюжетна лінія базується на чергуванні однорідних лаконічних силуетів, основою для яких, слугували людські фігури та тваринні форми. Композиційний рух відбувається в

декількох напрямках: по колу і по горизонталі. В обох випадках фігури рухаються на зустріч одна одній, що викликає враження протистояння білого чорному, образів людей – звіроподібним істотам. Дана графічна робота привернула нашу увагу своїм незвичним поєднанням протилежних за формою і тоновим контрастом фігур, а також рухом по колу, який було вирішено взяти до уваги, під час роботи над власною композицією.

Робота П. Пікасо, під назвою «Ольга з розплетеним волоссям», створена у 1920 р., (Рис. А. 1.2.9). Вона відрізняється від попередніх композицій характером свого виконання, і більше подібна до нетривалої замальовки, аніж до готової картини. Легкість умовних ліній, простота форм, відсутність дрібного деталювання малюнку П. Пікасо були використані нами під час пошукових напрацювань, в ході ведення практичної роботи над форескізами та картоном.

Декоративна композиція О. Кульчицької «Бджілка» була створена у 1906 р. (Рис. А. 1.3.15). Художниця працювала в особливому напрямі, висвітлюючи народні традиції та звичаї за допомогою графічних засобів виразності. Стилю художниці притаманне використання великої кількості широких штрихів і плям; великих тіньових площин, локальних і контрастних за тоном кольорів. В роботі присутній рух, але незважаючи на це вона виглядає досить врівноваженою, гармонійно вписується в обраний художницею формат. З художньої манери виконання майстрині нами було запозичено: трактування жіночого образу в контексті народних традицій, умовність і спрощеність передачі національного костюму, використання декоративних елементів.

Роботу Г. Левицької «Політ» відносять до 70 – т рр. ХХ ст. (Рис. А. 1.3.24). Графіка художниці відрізняється з поміж інших своєю легкістю та прозорістю. Дивовижно м'яке вирішення силуетів фігур, досягнуте за рахунок дрібного штрихування, надає композиції цілісності. Велика кількість незаштрихованих ділянок навколо головної групи фігур створює ефект широти простору, ясності неба, не викликає відчуття пригніченості. Під час роботи над власною композицією ми, з огляду на стильову манеру художниці, намагалися не переобтяжувати фігури тоном, будувати тональні співвідношення не на різких

контрастах, а на нюансах, аби зберегти м'якість і легкість, як в образі дівчини, так і тварин.

Яскравою виразністю позначені афіша Г. Якутовича до фільму «Тіні забутих предків» та гравюра «В лісі» 1988-1989 рр. (Рис. А. 1.3.25). Вони привертають увагу своєрідною реалістичною манерою у трактуванні образів людини й тварини. Перша яскраво демонструє близький тактильний зв'язок між представниками різних біологічних класів. Друга – також ілюструє зв'язок людини з природою, проте замість тварин художник зображає не менш прекрасну флору рідного краю. В обох роботах присутні високий ступінь тонової насиченості та дрібного деталювання. На одному рівні з реалістичною достовірністю, в роботах майстра панує декоративізм. Він простежується в орнаментальних мотивах на одязі зображуваних, у своєрідному вирішенні оточення головних персонажів. Оглянуті мотиви творів митця лягли в основу формування ювілейної марки 2005 р.

Творчість Г. Якутовича надихнула нас на зображення композиційно неподільних образів української дівчини та тварин в оточенні дикої природи рідного краю, які б сприймалися глядачем невідривно один від одного, утворюючи нескінченне коло життя, в якому співіснують люди з різними характерами. Вони взаємодіють між собою у певних подіях, що послідовно змінюються, ніби за сценарієм, повторюючи історичні реалії минулого.

Вивчення творчих напрацювань вищезазначених художників не лише сприяло визначенню стильового напрямлення кваліфікаційної роботи, але й допомогло знайти вірне композиційне рішення, правильно розставити акценти, відмовитись від зайвих деталей, визначитись з графічною мовою і манерою виконання твору. Дослідження індивідуальних стильових рис художників-графіків сприяло розвитку нашого естетичного смаку та збагаченню теоретичного досвіду: поглибленню знань, щодо шляхів технічного виконання твору. Додатково нами були досліджені зразки графічних творів, розміщених у додатку Pinterest [61], які теж стали джерелом натхнення для створення станкової роботи відповідно до обраної теми, допомогли знайти виразний

жіночий образ та підібрати цікаві референси тварин, які були використані під час напрацювання форескізної частини.

Основною ідеєю кваліфікаційної роботи було створення графічної станкової композиції, яка б поєднувала в собі образи людей і тварин, інтерпретуючи їх крізь призму декоративної стилізації та елементів символіки.

Провідним задумом практичної роботи стало відображення авторської позиції щодо становища нашої країни на міжнародній політичній арені протягом останніх кількох років. Через образи-символи людей і тварин ми намагалися стисло відобразити історію розвитку подій в Україні від початку повномасштабного вторгнення країни-агресора і до майбутнього очікуваного завершення війни. За допомогою виразних графічних засобів ми прагнули відобразити стан нашої країни (образ молодої та вродливої дівчини), у коловороті людських характерів, втілених в образах тварин з відповідними рисами. Вовк мав відобразити довіру, яка панувала між двома народами до початку війни; лисиця вказувала на хитрість і зраду, які виявилися у раптовому нападі однієї держави на іншу; голуб мав передати віру у можливість мирного та щасливого життя; олень став символом відродження та відбудови країни після завершення військових подій; лелека уособив відродження життя, домашній затишок і добробут наступних поколінь; сова втілила в собі мудрість та пильність, необхідні під час побудови майбутніх стосунків з іншими країнами.

Зміст роботи полягає в символічній демонстрації історичних військових подій періоду 2022 – 2024 років, передачі загальних психологічних настроїв, переживань та очікувань українського народу. Дана робота є своєрідним зверненням до політичних діячів, збройних сил та простого народу: припинити воєнні події, що приносять з собою лише чисельні людські втрати, смерть та горе і встановити мир.

Наша композиція має показати, що від бездумних політичних ігор страждає не лише людство, а й природа з її флорою та фауною, які перебувають у тісному зв'язку з людиною і безпосередньо залежать від нашої діяльності. Війна знищує все, що нас оточує: землю, природні надра, рослини, птахів і

тварин. Дана композиція має донести ідею всесвітнього миру та дружби народів, щасливого життя в гармонії з природою. Вона має бути закликком до свідомості наших сучасників і нагадуванням нашим нащадкам про безцінність миру та любові, які можуть і мають існувати на землі між всіма людьми, за задумом нашого Небесного Батька– Творця Всесвіту. Дана графічна композиція має викликати в людини думки про переосмислення життєвих цінностей та можливу зміну позицій; про те, що в житті головним є не матеріалі статки, земля чи влада, а прості відносини між людьми, сповнені любові та турботи, вне залежності від віку, статі, релігійних переконань чи кольору шкіри.

Наша композиція має пробуджувати жагу до змін, але не навколишніх людей, а своїх власних. Вона має надихати на здолання внутрішньої гордості та образи на інших, спонукати примирення та взаємодопомоги, аби врешті решт змінити світ на краще.

В процесі пошуку образного рішення наша ідея розвивалася й зазнавала змін. На початку ми мали задум створення серії з шести окремих композицій, в кожній з яких, мали б бути присутні образ дівчини та однієї з тварини. Роботи в серії мали розташовуватися послідовно, відповідно до історичних подій; поведінки та характерів людей, втілених в образах тварин, які виявлялися в тому чи іншому періоді нашої історії. Таким чином, розглядаючи роботи одна за одною, можна було б простежити перебіг воєнного конфлікту між двома країнами: початкова довіра та відданість (вовк), зрада та війна (лисиця), притінення конфлікту і настання миру (голуб), відродження після війни (олень) повернення людей з війни у рідний дім та добробут наступних поколінь (лелека), мудрість та обачливість у відносинах з іншими державами, задля майбутнього забезпечення країни від повторних трагедій (сова).

Згодом ми вирішили поєднати образи тварин із центральною фігурою людини. При такому рішенні тварини навколо дівочого образу виконували функцію додаткового композиційного навантаження, не втрачаючи своїх символів, і сама історія розгорталася не справа наліво, а по колу. Після додаткових композиційних пошуків ми зупинитися на останньому варіанті.

2.3. Послідовність реалізації задуму в матеріалі

Як відомо, композиція сюжетної картини визначається задумом художника. Йому відповідає конкретна тема, яка вбирає в себе те коло ідей, почуттів і думок, які автор прагнув передати у творі. Вона виникає з глибокого знання життєвих явищ та досвіду творця. Коли тема знайдена, художник починає роботу з дослідження жанрового матеріалу: історичного, міфологічного, історичного, пейзажного, чи як в нашому випадку портретного та зооморфного. Таким чином, поступово формується сюжет та складається художній образ майбутньої картини. Автор визначає кількість зображуваних об'єктів, їх розташування у форматі, розміри самого формату та пропорційні відношення самих об'єктів, вибір точки зору та ін. Після визначення сюжету, митець переходить до ескізної частини. В процесі накопичення необхідної кількості пошукового матеріалу відбирається декілька варіантів, які розробляються більш детально. З цих варіантів також обирається найбільш вдале рішення, яке слугує опорним ескізом. За даним ескізом розробляються колористичні варіантом, або тонально-плямові пошуки графічної мови художника.

Зазначимо, що тональна розробка ескізу є одним з найбільш важливих етапів композиційної роботи, оскільки тон відіграє важливу роль у сприйнятті твору: встановлює емоційну забарвленість зображеної події, передає характер героїв, вказує на плановість, просторовість та об'єм композиції. Тонові відношення картини мають відповідати знайденим тональним плямам опорного ескізу. У разі винайдення вірних тональних співвідношень на стадії ескізування, можна без зусиль встановити місцезнаходження композиційного центру під час виконання оригіналу роботи. Після визначення тонально-плямового графічного, і колористичного рішення (за потреби), виконується картон. На картоні утверджуються питання композиційного розташування об'єктів, остаточно визначається розміщення і співвідношення основних частин картини, окреслюються і промальовуються деталі. В процесі роботи над картоном продовжується збір додаткового матеріалу: виконуються малюнки деталей та окремих частин природи. Після завершення роботи над картоном, художник

переходить до виконання композиції в матеріалі, в натуральну величину.

Виходячи з тематичного контексту роботи, під час першого етапу форескізних напрацювань було оглянуто референси людей і тварин, знайдені в додатку Pinterest (Рис. Б. 2.3.1). Після виконання серії контурних замальовок (Рис. Б. 2.3.2), ми перейшли до стильових пошуків зображення тварин (Рис. Б. 2.3.3). Після чого зосередили свою увагу на лінійних композиційних пошуках (Рис. Б. 2.3.4).

На другому етапі створення станкового графічного твору було виконано серію тоново-плямових ескізів (Рис. Б. 2.3.5). Після чого було обрано найбільш вдалий малюнок для подальшої розробки в кольорі (Рис. Б. 2.3.6). Наступні роботи над декоративною композицією супроводжувалися пошуком виразної графічної мови й індивідуальної манери виконання твору (Рис. Б. 2.3.7). Згодом ми вирішили зупинити свою увагу на монохромному графічному рішенні, відповідно до якого було розроблено та утверджено опорний ескіз (Рис. Б. 2.3.8).

Наступним етапом після визначення графічної манери виконання майбутньої композиції, стало створення картону (Рис. Б.2.3.9). В процесі збільшення опорного ескізу ми послуговувалися принципом, введеним у практику художником доби Відродження – Л. Альберті. Суть методу полягала в тому, що малюнок переводили на великий формат, за допомогою так званої сітки, яку виконували в різних масштабах, але в однакових пропорційних співвідношеннях. Зіставляючи маленькі клітинки опорного ескізу з такими ж, але більшими за розміром, можна більш точно перенести контури форм з невеликого формату на остаточний [54].

На завершальному етапі роботи над композицією нами було виконано роботу в матеріалі (Рис. Б. 2.3.9), після чого було здійснене її остаточне доопрацювання і оформлення в раму.

Слід зазначити низку графічних матеріалів та інструментів, якими ми послуговувалися протягом ведення роботи над композицією. В процесі ескізування використовувались: графітний олівець, вугілля, гумка, чорні маркери та лінери, офсетний папір для друку. Під час створення кольорових

варіантів композиції застосувались графітний та кольорові олівці, кольорові лінери та фломастери, сепія, сангіна, крейда, тонований папір, а також можливості та принтеру та додатку Picsart – графічного мобільного редактора. Для виконання картону було використано крафтовий папір та графітний олівець. В процесі виконання роботи в матеріалі, ми застосовували: олівець, гумку, тонований папір, маркери та лінери, білу ручку. Для оформлення роботи було використано дерев'яну раму з пластиком і підкладкою з ДВП, акрил і пензлі (для тонування рами).

Реалізація станкової декоративної композиції в техніці графіки відбувалась при неодноразовому зверненні до системи композиційних закономірностей, а саме: законів (цілісності та тектоніки, пропорційності, масштабу та контрасту), прийомів (симетрії, асиметрії, рівноваги, статички та динаміки), засобів художньої виразності (текстура, форма, пропорції, лінія, штрих, точка, пляма, силует, тон), семантичних засобів (символ, алегорія). Застосування даної системи закономірностей допомогло у вирішенні основних композиційних питань, знаходженні пропорційних співвідношень фігур, виокремленні головних і другорядних об'єктів, визначенні спрощеного декоративного трактування образів; сприяли правильному розставленню акцентів, утворенню врівноваженої декоративної композиції.

Під час роботи ми спиралися на такі принципи побудови твору, як: гармонійність і цілісність; наявність контрастів і нюансів; збалансованість композиційних елементів, їх зв'язок з ідеєю та темою твору; переконливе і зрозуміле зображення явищ і предметів в художніх образах [5; 56].

Варто зазначити деякі особливості виконання творчої роботи в матеріалі як станкової графічної композиції. Оскільки основною рисою графічного мистецтва є умовність в передачі сюжетної лінії, у своїй роботі ми намагалися передати ідею через символи, які уособлювали собою образи дівчини та тварин. Відповідно до цього, було вирішено застосувати щільне декоративне вирішення тла та послідовне лінійне трактування головних образів, задля підкреслення їхнього першочергового значення. Основну частину роботи було виконано із

застосуванням чорних лінерів різної товщини. Їх використання обумовило зручність та швидкість проведення однотонних контурних ліній та охайність штрихування, що забезпечило витонченість та легкість сприйняття образів. Чорну ручку було використано для промальовування дрібних деталей та рослинних елементів. Цілісні тонові плями, виконані маркером, були присутні у невеликій кількості, більшою мірою в тіньових частинах композиції. Дана манера виконання була обрана, щоб уникнути переобтяження роботи тоном. Ручку білого кольору було використано під час розстановки акцентів, на завершальній стадії реалізації задуму.

Зважаючи на те, що в нашій роботі простежується синтез анімалістичного та портретного жанрів, висвітливо загальні принципи її побудови. У визначенні композиційного центра ми спирались на основні закони сприйняття, відповідно до яких погляд глядача має зосереджуватися на найбільш важливому об'єкті, в той час, як інші об'єкти мали виходити в межі периферійного зору [15, с. 28].

Відповідно до задуму твору нами було обрано вертикальний формат композиції, який мав підкреслити спрямованість центральної постаті до високих моральних принципів земного життя та чеснот, що слугувало відображенням витонченості та піднесеності природи. Оскільки провідним об'єктом зображення мав виступати символічний образ України, то, втілений у постаті дівчини, він посів центральне місце у композиції. Згідно загального правила компоновання, цю дівочу постать було розміщено трохи вище геометричного центру, за для уникнення зорової та емоційної напруги в композиції, а також більшої зосередженості глядача на обличчі людини й усвідомленні ним її внутрішнього стану, який найкраще можна побачити саме у виразі обличчя. Оскільки найбільш вагомими деталями у відтворенні портрету можна вважати риси обличчя, міміку, та позу людини, їх побудові та опрацюванню ми приділили найбільше часу. Не оминули увагою і таку частину фігури, як руки, адже вони можуть чимало розповісти про особистість персонажу: його рід діяльності, вік, стан.

Дівчину було зображено на тлі дикої природи, в оточенні тварин. Представники української фауни мали слугувати доповненням центрального

образу. Для передачі їх символічного значення ми застосували відхід від реалістичної манери і детального трактування, обмежившись передачею характерних силуетів та загальних анімалістичних рис. Вирішення тла згідно задуму набуло умовного характеру. Воно мало об'єднувати всі елементи композиції між собою, не відволікаючи погляд глядача від головного композиційного центру. Окреслені підходи та методичні засади сприяли цілісному рішенню втілення сюжету.

Висновки до розділу 2

В результаті розгляду особливостей створення композиції в техніці графіки можна дійти висновку, що художник має володіти великим арсеналом знань щодо засобів композиційної виразності, законів, правил, принципів та прийомів побудови композиції. Кожен з вищезазначених елементів є важливим і відіграє велику роль в створенні гармонійного та виразного графічного твору. До основних засобів виразності в графіці відносять точку, лінію, пляму, тон і світлотінь. Серед законів виокремлюють: закон доміанти, цілісності, підпорядкування, рівноваги, новизни, типізації та контрасту. До композиційних правил відносять: правило композиційного центру, трикомпонентності, правило золотого перетину і правило третин, правила рівноваги, симетрії та контрасту, які співпадають з композиційними прийомами і засобами виразності. Серед принципів побудови композиції виокремлюють: принцип доцільності, єдності та цілісності, динамізму, доміанти, рівноваги, пропорційності, гармонії. Щодо прийомів композиційної виразності розрізняють: прийом контрастів і нюансів, тотожності, пропорційності та масштабу, стилізації та спрощення форм.

Зародженню ідеї створення художньо-практичної складової кваліфікаційної роботи в техніці графіки та розробки параметрів виконання передувало вивчення таких дисциплін, як: рисунок, композиція, спеціалізація в творчих майстернях, художньо-прикладна графіка та низка спецкурсів, пов'язаних з історією мистецтва та вивченням художніх матеріалів. Ідея роботи полягала у створенні декоративної станкової роботи, що поєднала б у собі образи людини та тварин, символічно

відобразивши наше власне бачення складних подій сьогодення.

Під час практичної роботи над композицією, ми зупинити свій вибір на ескізі з центральним образом дівчини-України в оточенні шести тварин, розташованих навколо неї у формі еліпса. В якості графічного рішення нами було обране декоративне трактування композиції, найбільш підходяще до її символічного змісту. Образи тварин мали уособлювати окремі характери людей та історичні події, які поєднуються між собою по колу годинникової стрілки візуально відтворювали б історію відносин нашої країни з сусідньою державою. Зазначимо, що наша композиція стала відображенням не лише минулих подій і сьогоденних реалій, але й майбутніх перспектив розвитку історії після завершення війни.

Під час роботи над сюжетною композицією ми дотримувалися певної послідовності. Роботу було розпочато з формування задуму, відповідно до обраної нами теми. Після вибору теми, та дослідження наукових і мистецтвознавчих джерел, поступово почали виникати художні образи, формувалася сюжет картини. Наступним етапом стали пошукові напрацювання втілені у формі начерків, замальовок, загальних лінійних і тоново-плямових ескізів. З останніх нами було відібрано декілька варіантів для більш детальної розробки. Найбільш вдале рішення стало опорним ескізом, який в подальшому було використано для розробки картону і виконання роботи безпосередньо в матеріалі. Завершенням виконання сюжетної графічної композиції стало відповідне оформлення згідно відповідних матеріалів.

Вважаємо, що основну мету практичної роботи – виконання автентичної сюжетно-декоративної графічної композиції було досягнуто, а підготовчий матеріал, як і сама робота, можуть слугувати певним методичним зразком у сфері навчально-педагогічного та мистецького процесу.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ГРАФІЧНОЇ СТАНКОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ

3.1. Розвиток творчих здібностей студентів закладів передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування засобами графічного мистецтва

За переконанням науковців творчі здібності особистості є синтезом психічних властивостей і характеру людини. Вони визначають ступінь відповідності вимогам навчально-творчої діяльності й обумовлюють рівень результативності цієї діяльності [25]. Тож, є підстави стверджувати, що рівень розвиненості здібностей даного напряму має безпосередній вплив на професійний ріст майбутніх учителів та викладачів образотворчого мистецтва, і тому є важливим завданням, що постає перед студентами та фахівцями, які їх навчають.

Протягом проходження практики у педагогічному фаховому коледжі Хортицької національної академії ми мали змогу спостерігати за впровадженням у навчальний процес інноваційних методичних розробок викладачів з фахових дисциплін, спрямованих на розвиток у студентів творчих здібностей. В основі даних розробок лежали концепції нової української школи, однією з яких було використання міжпредметних зв'язків, що виявлялося у застосуванні педагогічного малюнку, як різновиду навчального рисунку і виду графіки чи не на всіх практичних дисциплінах.

Викладачі часто зверталися до графічних технік, як до потужного інструменту, що сприяв розвитку творчих здібностей студентів образотворчого спрямування, оскільки саме графіка надає широкі можливості для прояву креативності, уяви та фантазії. Вона допомагає втілити уявні образи за допомогою простих, але різноманітних засобів виразності і способів зображень.

Окрім того, графіка лежить в основі будь-якого художнього твору, якщо не в якості провідної техніки, то принаймні у конструктивній побудові чи підготовчому малюнку під живопис, що робить даний вид мистецтва, обов'язковим для опанування студентами образотворчої спеціальності. Графічні

техніки, яким навчають в закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування є важливою складовою навчальних програм з рисунку та композиції, і спрямовані на розвиток художніх творчих здібностей та художньо-образного мислення студентів [41].

Дані техніки також можуть застосовуватися студентами під час вивчення інших дисциплін таких, як: «Композиція», «Живопис», «Пластична анатомія», «Скульптура» та «Історія мистецтва». В даному випадку, малюнок виступає не головною метою діяльності студента, а твором допоміжного характеру: форескізом для майбутньої композиції, підготовчим малюнком під живопис, анатомічною схемою, ескізом до рельєфу чи скульптурної композиції, замальовкою історичних мистецьких об'єктів чи археологічних знахідок, тощо. Таким чином, він допомагає краще зрозуміти конструктивну побудову та об'єм предметів, засвоїти необхідні теоретичні знання і більш досконало розібратися в тій, чи іншій темі [33, с. 13-17].

За свідченням С. Черепанової, значна кількість графічних технік сприяє розвитку наочно-образного, просторового, асоціативного та абстрактного мислення освітян, оскільки вищезазначений вид мистецтва спонукає їх до активного творчого пошуку, винаходу нових способів малювання із застосуванням комбінацій графічних матеріалів. Їх застосування на практиці, сприяє вдосконаленню образотворчої майстерності здобувачів освіти [49]. Задоволення, що виникає внаслідок позитивного результату, обумовленого постійною практикою, спричиняє посилення інтересу до мистецтва, підвищенню рівня старанності студентів, що в свою чергу також призводить до покращенню результатів художньо-творчої діяльності.

Окрім практичної складової діяльності, необхідно враховувати теоретичну складову і забезпечувати студентство необхідним багажем знань. Найкращим способом засвоєння теорії є її вивчення, поєднане з демонстрацією наочних прикладів художніх творів. Спостереження за мистецькими пам'ятками, їх ретельний аналіз і порівняння, надає студентам можливість усвідомлено ставитись до своєї власної творчості, застосовуючи на практиці ті прийоми та

техніки малювання, які вони мали змогу побачити, у запропонованих їм творах образотворчого мистецтва.

Графічні твори, на нашу думку, є незамінними на даному етапі, оскільки вони виконані за рахунок простих засобів виразності, таких, як: крапки, лінії та плями, і є більш зрозумілими для ока студентів, які лише починають навчання. Окрім того, графічні твори виразно і лаконічно передають загальні форми, чітко висвітлюють академічну конструктивну побудову, взаємодію світла та тіньових зон, завдяки зміні тону ліній і напрямів штрихування.

Позитивні естетичні враження, які студенти отримують, споглядаючи та вивчаючи зразки класичного мистецтва, слугують інструментом виховання. Вони стимулюють розвиток мислення, формують естетичний смак студентів, підвищуючи їх загальну культурну обізнаність. Накопичені та систематизовані враження формують досвід, який сприяє різносторонньому розкриттю особистості в творчій діяльності, розвитку художніх здібностей; надає змогу передати власні емоції, внутрішній стан і переживання засобами образотворчого мистецтва, і графічного зокрема. Важливість наочної складової підтверджується поглядами багатьох психологів і педагогів, серед яких: Л. Подоляк М. Савчин, Л. Василенко, Г. Пономарьова, Л. Петриченко, І. Полякова, А. Харківська [37; 44; 48]. Вони наголошували на важливості збагачення підростаючого покоління духовними та художніми враженнями, оскільки останні, впливаючи на емоційність сприйняття навколишнього світу, сприяють творчій самореалізації та розвитку художніх здібностей. Також, більшість з них вважали, що учні краще розвивають свою уяву та творчі здібності через взаємодію з художню матеріалами та візуальними прикладами. І хоча їх напрацювання більшою мірою стосувалися дітей шкільного віку, ми вважаємо їх актуальними та не менш важливими для освітян фахових закладів передвищої освіти [23].

Окрім практичної та теоретичної складових навчання, для розвитку творчих здібностей, студентам закладів художньо-педагогічного спрямування пропонується відвідування гуртків і факультатив з образотворчого мистецтва та графіки. На них студенти мають можливість вдосконалити набуті на практичних

заняттях уміння і навички, поглибити свої теоретичні знання з властивостей графічних матеріалів, освоїти нові графічні техніки.

Окрім робіт, що відбуваються у формі лекційних, практичних і факультативних чи гурткових занять, існує й інша складова навчального процесу, а саме компонент самоосвіти. Самостійна робота студентів зі здобуття фахових компетентностей, є надзвичайно важливою, оскільки сприяє рефлексії над їхніми творчими досягненнями, розвитку професійної мотивації, формуванню здорової самооцінки та аналітичного мислення, які є вкрай необхідними для студентів, як для майбутніх художників і педагогів. Принципи саморозвитку, самоосвіти з залученням інформаційних технологій та рефлексії добре висвітлені у наукових працях Л. Петриченко та Г. Пономарьової [48, с. 161- 165].

Повертаючись до формування позитивних вражень, зазначимо, що велику роль відіграє різноманітність творчого процесу, а саме використання різних технік та прийомів малювання, які активно застосовуються на гурткових і факультативних заняттях. Яскравим прикладом графічних технік є: малюнок твердими (графітним, чорним та білим олівцем, кольоровими олівцями, ручкою, лінером, маркером, фломастером), м'якими (вугіллям, сангіною, сепією, соусом, пастеллю, крейдою) та рідкими (тушшю, чорнилом, аквареллю) матеріалами.

До графічних прийомів малювання можна віднести: «сухий пензель», «гризайль», «туш-перо», «силуетний та лінійний рисунок», «гравюру» різних видів, «монотипію», «ниткографію», «шовкографію», «набризкування», «малювання природніми матеріалами», «пальчикове малювання», «малювання гумкою», «малювання воском» та ін. [4, с. 38-80].

Всі вищезазначені прийоми позитивно впливають на розвиток дрібної моторики рук та координації рухів, результатом чого стає більш точний та охайний малюнок. Разом з підвищенням якості рисунка поступово зростає і швидкість малювання, що призводить до збільшення продуктивності навчального процесу. Таким чином ми можемо наполягати на важливості графічних засобів для розвитку творчих здібностей студентів образотворчого спрямування.

3.2. Методичні рекомендації щодо провадження гуртка з графіки на 1 курсі у закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування

Графіка, як дисципліна є невід'ємною складовою будь-якої навчальної програми з образотворчого мистецтва. Знання з даного предмету забезпечують грамотну й усвідомлену роботу здобувача освіти над художнім станковим твором, супроводжуючи його на більшості етапів виконання роботи: від формування задуму та форескізної частини, до створення картону.

Актуальність діяльності науково-творчого гуртка пов'язана з тим, що графіка, розкриває перед студентом надзвичайно широкі можливості для творчого самовираження, завдяки надзвичайній різноманітності графічних матеріалів, технік і прийомів малювання. Важливу роль в процесі малювання відіграють знання композиції, а саме: її законів, закономірностей і правил, які забезпечують методологічну вірність побудови художнього твору, гармонійність і цілісність його сприйняття. Вищезазначені аспекти художньої діяльності обумовили спрямування нашого гуртка.

Мета гурткової програми: формування національної та культурної свідомості особистості засобами мистецтва, теоретичне та практичне вивчення графічних технік та прийомів в різних за сюжетом композиціях; допомога студентам у знаходженні індивідуальної графічної манери створення композиції.

Даний гурток спрямований на: розширення теоретичної бази знань з графічного мистецтва, практичне вдосконалення графічних умінь і навичок, підготовку студентів образотворчих спеціальностей до виконання кваліфікаційного проекту. Програмою гуртка передбачено опанування студентами різноманітних графічних технік та прийомів роботи; вивчення основ композиції: законів, правил, прийомів, та принципів побудови художнього твору. Дана програма сприяє розвитку уваги, уяви, фантазії, наочно-образного, логічного та абстрактного мислення; допомагає розкриттю творчого потенціалу студента, в процесі виконання програмних завдань та індивідуальних творчих робіт.

Завданнями діяльності гуртка є:

Формування:

- художнього смаку, емоційно-естетичного досвіду, культурної обізнаності студентів, основ національної та громадянської свідомості;
- художньо-естетичного сприйняття дійсності на основі емоційно-чуттєвого досвіду; здатності до художнього, аналітичного, критичного мислення та творчої активності;
- художніх компетентностей студентів у процесі засвоєння основ графічного мистецтва та композиції;
- умінь виконання учбових графічних робіт із застосуванням композиційних законів, правил, прийомів та принципів побудови художнього твору
- умінь та навичок використання графічних засобів художньої виразності та художніх графічних матеріалів у власній творчій діяльності;
- інтересу до індивідуальної творчої діяльності.

Розвиток:

- чуттєво-емоційної сфери, здатності аналізувати та інтерпретувати графічні твори мистецтва;
- особистісних якостей та здібностей: образного, логічного та абстрактного мислення; уяви, фантазії, спостережливості, чіткої координації рухів і зорової пам'яті;
- практичних умінь і навичок роботи у різноманітних графічних техніках;
- умінь створення різножанрових графічних композицій;
- умінь застосовувати набуті знання у самостійній художній діяльності;

Засвоєння:

- засвоєння теоретичних основ графічного мистецтва; вивчення основ композиції;
- базової композиційної термінології; понять, що стосуються графічного мистецтва;

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Студенти мають знати:

- теоретичні основи графіки;
- теоретичні основи композиції;
- класифікацію графічних творів за техніками та жанрами;

- санітарно-гігієнічні вимоги, правила безпеки праці й організації робочого процесу.

Студенти мають вміти:

- грамотно і послідовно будувати композицію;
- малювати в різних графічних техніках і жанрах;
- створювати графічні сюжетні композиції на задану тему;
- створювати графічні композиції за індивідуальним творчим задумом;
- організовувати власне робоче місце та робочий процес відповідно до санітарно-гігієнічних вимог, правил техніки безпеки.

Зазначимо, що під час проведення гурткових занять, слід враховувати міжпредметні зв'язки з такими художніми дисциплінами, як: «Живопис», «Композиція», «Скульптура» та «Історія мистецтв», оскільки малюнок є основним елементом пошукових композиційних напрацювань, безпосередньо пов'язаних з вивченням вищезазначених дисциплін. Рисунок, являючи собою найбільш просту і доступну форму відображення досліджуваних законів, правил і природніх явищ – полегшує процес сприйняття і запам'ятовування інформації не лише художніх, а й загальноосвітніх дисциплін, відповідно сприяючи підвищенню продуктивності навчального процесу.

Щодо особливостей ведення гуртка «Графічна композиція» в закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування на першому році навчання, зазначимо, що викладач має враховувати рівень розвитку творчих здібностей, спрямованість та інтереси особистості, оскільки саме вони визначають ступінь вимогливості педагога до кожного конкретного студента чи студентки. Якщо педагог помічає, що рівень завдання надто складний для певного студента чи групи студентів, він має право спростити навчально творчу задачу, чи надати більше часу на виконання роботи, врахувавши додаткову практику з теми, яка викликає труднощі в студентів. За рахунок збільшення тривалості завдання, студенти матимуть можливість вдосконалити свої уміння та навички роботи в конкретній техніці чи поглибити знання з певних композиційних правил, законів та прийомів, що забезпечить підвищення їх подальшої продуктивності.

За вищезазначених умов, на виконання інших завдань може не вистачити часу, тож ми рекомендуємо викладачеві об'єднати навчальні задачі двох послідуєчих завдань для однієї з наступних композицій. Таким чином, час буде зекономлено, і студенти не відставатимуть від навчальної програми.

Зазначимо, що важливим є застосування індивідуальної траєкторії навчання. Завдання гуртка можуть коригуватися у разі його відвідування студентами з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями [37]. Також варто враховувати особливості індивідуального розвитку решти студентів, адже на кожній стадії вікового періоду кожна людина розвивається по-різному. Відповідно до особливостей студентів завдання можуть спрощуватись (якщо студент ще не володіє достатнім рівнем знань, умінь чи навичок і працює повільно), або навпаки ускладнюватись (якщо студент надто швидко виконує програмні завдання, і вони не викликають в нього особливих труднощів).

Окрім того педагог має добре знати вікову психологію юнацького віку, фізичні та психічні новоутворення даного вікового періоду, кризи та особливості їх протікання і пом'якшення, аби мати змогу підібрати необхідні методи та форми роботи під час ведення гурткових занять. Також від педагога більшою мірою залежить створення творчої атмосфери і позитивного мікроклімату в колективі. Вони допоможуть студентам розкрити свій творчий потенціал, і сприятимуть індивідуальному росту кожного здобувача освіти, що призведе до збільшення результативності всього навчально-виховного процесу [44].

Під час здійснення гурткової діяльності, важливо враховувати ставлення студентів до освітнього процесу, рівень їхньої мотивації і домагань у навчанні графічному виду мистецтва. Значну роль під час розвитку художніх і творчих здібностей студентів на гурткових заняттях з графіки відіграє систематична і послідовна навчальна діяльність, а також наявність пізнавальних мотивів. Викладач має виховати у студентів свідоме бажання набувати нові знання для власного творчого зростання і покращення результатів навчальної діяльності. За для цього слід використовувати методи стимулювання інтересу до навчання (навчальні дискусії, діалоги, бесіди, пізнавальні ігри), метод прикладу (педагогічний

малюнок), метод заохочення і мотивації навчальної діяльності (ситуації успіху та запобігання невдач, ситуації інтересу та новизни, опори на життєвий досвід студентів), креативні та когнітивні методи навчання, як: метод «мозкового штурму», метод перевтілення, метод образного та змістовного бачення, метод досліджень, метод гіпотез, метод проектів та інші. Вони спонукають студентів до активної творчої діяльності, до формування власного творчого задуму; сприяють методологічно вірній і грамотній реалізації художнього твору в матеріалі [19].

Важливими є застосування інноваційних технологій, які передбачають застосування мас-медіа, IT- технологій, інтерактивних платформ, аудіо та відео супроводу під час організації гуртової роботи.

Для зацікавлення студентів мистецтвом можна застосовувати комбіновані типи занять, проводити мистецькі екскурсії до музеїв образотворчого мистецтва, відвідувати виставки художників-графіків, здійснювати заміну студійних гурткових занять плернерною практикою. Також корисним є проведення виставок студентських робіт. В процесі навчання здобувачів освіти графічним технікам необхідно знайомити їх з творами художників-графіків, вчити аналізувати картини видатних вітчизняних та іноземних митців [20, с. 36].

З метою уникнення перевантаження студентів, і втрати ними інтересу до графічного мистецтва, слід застосовувати різноманітні матеріали (малювання графітними та кольоровими олівцями, лінерами, маркерами, м'якими матеріалами (крейдою, пастеллю, восковими олівцями, вугіллям, сангіною, соусом, сепією), тушшю, аквареллю) та техніки (ліногравюра, монотипія, плямографія з використанням природніх матеріалів та ін.) малювання. Вони надають студентам можливість експериментувати, знаходити нестандартні способи передачі образів, допомагають втілювати на папері незвичні ідеї, передавати враження. Також доречним є впровадження інтеграційних форм і методів навчання, в межах дисциплін мистецької галузі («Живопис», «Композиція», «Скульптура», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія мистецтв», «Дизайн», «Музика» тощо) [23].

Викладач образотворчого мистецтва має пам'ятати, що головною його задачею є не згасити, а підтримати інтерес студентства до образотворчої діяльності, тож викладання теоретичного матеріалу на гурткових заняттях має супроводжуватись практичним закріпленням вивченого матеріалу. В подальшому, це дозволить студентам використовувати набуті знання, навички та уміння в майбутній професійній діяльності та повсякденному житті [26].

Перелік рекомендацій щодо провадження гуртка «Графічна композиція», доцільно доповнити критеріями оцінювання студентських робіт. До загальних критеріїв оцінювання графічних творів можна віднести: оригінальність композиції твору, рівень розвиненості уяви та фантазії, повноту реалізації задуму, дотримання композиційних законів, правил та прийомів, грамотність конструктивної побудови, тонової виразності в роботі; емоційного забарвлення та технічної майстерності виконання твору, завершеність графічної композиції [39, с. 59].

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, підрозділ, тема	Кількість годин		
		Усього	Теоретичних	Практичних
1	Основи графічної композиції в пейзажі та організація творчого процесу.	7	1	6
1.1	Вступ. Бесіда: «Основи композиції»	1	1	-
1.2	Флористичні мотиви у графіці. «Реалістична квіткова композиція»	1	-	1
1.3	Флористичні мотиви у графіці. «Декоративна композиція»	1	-	1
1.4	Відкрита і закрита композиція. «Краєвиди рідного краю»	2	-	2

1.5	Формат і його закономірності. Створення художнього образу «Пори року»	2	-	2
2	Асоціативно-абстрактне мислення. Анімалістичний жанр.	4	1	3
2.1	Спрощення і стилізація тваринних форм. Композиція «Лісові звірі»	3	1	2
2.2	Створення абстрактної зооморфної композиції	1	-	1
3	Прийоми контрасту і нюансу графіці. Пропорційність і диспропорція. Жанр портрету.	9	2	7
3.1	Пропорційність і диспропорція зображення. Реалістичні замальовки людей з натури	2	1	1
3.2	Тональні контрасти в зображенні обличчя людини. «Автопортрет»	3	1	2
3.3	Контраст розміру та форми. Композиція «Шарж»	2	-	2
3.4	Приємний нюансу. Створення сюжетної композиції «Дозвілля з друзями»	2	-	2
4	Прийоми симетрії та асиметрії в декоративній композиції. Статика і динаміка в графіці. Малювання за уявою.	6	2	4

4.1	Створення пасхальної листівки з тематичним образом тварини і використанням прийому симетрії	2	1	1
4.2	Створення асиметричної емоційно забарвленої композиції з образами людей на тему: «Моє улюблене свято»	1	-	1
4.3	Статика і динаміка в композиції Статична декоративна композиція-ілюстрація до літературного твору (за індивідуальним вибором студентів)	2	1	1
4.4	Малювання динамічної сюжетної композиції: «Професії майбутнього»	1	-	1
5	Образи людей і тварин в мистецтві графіки. Врівноважена і неуврівноважена композиція. Поняття масштабу.	4	1	3
5.1	Відвідання художньої Київської галереї (онлайн- екскурсія). Вивчення зразків української образотворчості	1	1	-
5.2	Створення сюжетної графічної композиції з образами людей і тварин.	3	-	3
		30	7	23

ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Робоча програма гуртка;
- Плани- конспекти занять;

- Лекційні матеріали в електронному та друкованому варіантах;
- Матеріали до практичних занять;
- Наочні приклади на ілюстративні матеріали;
- Список рекомендованої літератури до гурткових занять.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Альбертіна. Віденський Новий музей сучасного мистецтва. URL: <https://www.albertina.at/en/lang/ua/> (дата звернення: 30.06.2024)
2. Виставка «Київ. Графічна серія», 2017. URL: <https://photo.unian.net/photo/782229-vystavka-kiev-graficheskaya-seriya> (дата звернення: 30.06.2024)
3. Квас Ж. Кваліфікаційна робота студентки групи ОМм-22 ступінь вищої освіти магістр спеціальності: 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво). Естетичне виховання учнів засобами створення образів анімалістичної графіки. Кривий Ріг, 2023. 92 с.
4. Кириченко М. Основи образотворчої грамоти: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2002. 190 с.: іл.
5. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей; навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 2006. 200 с.
6. Михайленко В. Основи композиції: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2004. 304 с.
7. Перепадя В. Рисунок. Проблеми творчості в навчальному процесі: навчальний посібник. Львів: Палітра, 2003. 288 с.
8. Позивайло А. Виразні засоби графіки та методика викладання процесу її створення на уроках образотворчого мистецтва. Кривий Ріг, 2023. 84 с.
9. Поташева І. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку з образотворчого мистецтва. Запоріжжя, 2019. 80 с.

10. Силабус з навчальної дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою навчання» в межах освітньо-професійної програми спеціальності 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Львів, 2021. 22 с.

11. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення: навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 112 с.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи матеріали, висвітлені у третьому розділі кваліфікаційної роботи, зазначимо, що нами був досліджений процес розвитку творчих здібностей студентів закладів передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування засобами графічного мистецтва і встановлено, що графічні техніки та прийоми роботи позитивно впливають на розвиток творчих здібностей студентів, оскільки пропонують їм широке поле для прояву творчості. Графіку у той, чи інший спосіб використовують під час вивчення різноманітних фахових дисциплін, а також в процесі створення станкових композицій, що робить її незамінною складовою навчального процесу, спрямованого на розвиток творчих здібностей студентів.

Споглядання зразків класичного мистецтва, виконаних в графічних техніках, сприяє формуванню позитивних естетичних вражень у студентів, що призводить до різностороннього розкриття особистості в творчій діяльності. Графічні техніки, передбачені гуртком, також сприяють розвитку психічних та фізичних властивостей учнів, зокрема: наочно-образного, просторового, асоціативного та абстрактного мислення, уяви та фантазії; дрібної моторики рук та координації рухів.

Зазначимо, що розвиток творчих здібностей відбувається за участі чотирьох основних складових навчання, а саме: теоретичної (лекційної), практичної (семінарської), факультативно-гурткової та самостійної роботи.

Серед найбільш поширених графічних технік, які сприяють розвитку творчих здібностей студентів, зазначимо: малюнок графітним та кольоровими олівцями, ручкою, лінером, маркером, фломастером; вугіллям, сангіною, сепією,

соусом, пастеллю, крейдою; тушшю, чорнилами, аквареллю. Серед графічних прийомів малювання зазначимо: «силуетний та лінійний рисунок», «малювання гумкою», «малювання воском», «гравюру», «монотипію», «ниткографію», «шовкографію», «сухий пензель», «туш-перо», «гризайль», «набризкування», «малювання природніми формами», «пальчикове малювання» [43, с. 4]

Було здійснено комплектування навчально-методичного матеріалу, щодо впровадження науково-творчого гуртка «Графічна композиція» для студентів 1 курсу закладів передвищої освіти художньо-графічного спрямування. Програма гуртка складається з: пояснювальної записки з визначеними актуальністю, метою, та завданнями гуртка; прогнозованого результату; навчально-тематичного плану; переліку інструментів, обладнання і програмного забезпечення, необхідних під час здійснення гурткової роботи; рекомендованих джерел інформації.

Розроблені рекомендації щодо впровадження даного гуртка в закладах передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування на першому курсі. Основну увагу було зосереджено на вагомій ролі педагога в організації навчально-виховного процесу; застосуванні індивідуального підходу до студентів, відповідно їх віку, фізичного та розумового розвитку, попередньої навченості, рівня знань, умінь і навичок, мотиваційної сфери, інтересів та спрямованості. Для підвищення результативності навчання було рекомендовано створювати творчу атмосферу та сприятливий мікроклімат на заняттях. Було зроблено акцент на залученні інтеграційного підходу до викладання, організації систематичної та послідовної навчальної діяльності з використанням різних форм і методів навчання, інноваційних технологій, нестандартних практичних завдань. Важливим також є домінування практичної складової над теоретичною, застосування різноманітних графічних матеріалів, технік та прийомів роботи, а також дотримання загальних чітких критеріїв оцінювання під час перевірки робіт.

ВИСНОВКИ

Аналіз здобутків різних часів в обраній сфері образотворчості, апробація розглянутих методичних засад при створенні роботи в матеріалі та розробка методичних рекомендацій для передвищої фахової освіти художньо-педагогічного спрямування дають підстави сформулювати наступні висновки:

Аналіз мистецтвознавчих та методичних фахових публікацій дозволив охарактеризувати ступінь висвітлення теми нашої кваліфікаційної роботи у науковій і методичній літературі. Було з'ясовано, що широкий ряд аспектів щодо розробки сюжетних композицій в галузі станкової графіки та запровадження цього виду творчо-педагогічної діяльності в освітню сферу, висвітлено в значній кількості праць. Разом з тим, в існуючих джерелах бракує ґрунтовного дослідження щодо створення художніх образів людей і тварин, як вагової лінії у зарубіжній та вітчизняній графічній спадщині.

На основі застосування планованих теоретичних методів здійснено загальний огляд походження й еволюції графічного мистецтва від часів первісного суспільства до сучасності; охарактеризовано процес трансформації графіки в періоди існування стародавніх цивілізацій та античних держав, епох Середньовіччя, Відродження, бароко, реалізму, романтизму й інших течій. Більш детально проаналізовано творчість європейських і вітчизняних графіків кінця XIX – XX століть в межах тематики нашого кваліфікаційного проекту, а саме доробок митців, у роботах котрих провідними образами в яких виступали люди та тварини. Серед найбільш визначних майстрів: кінця XIX ст. були: О. Бердслі, Е. Берн-Джонс, М. Браун, В. Кричевський, О. Кульчицька, В. Морріс, Г. Моро, О. Редон, Д. Г. Росетті, А. Хьюз.; першої половини XX ст. – А. Вайнріх, Л. Васько, С. Далі, М. Жук, В. Єрмилов, Г. Нарбут, П. Пікасо; середини й другої половини XX ст. – Б. Бюффе, М. Ешер, В. Казар, В. Касіян, Г. Левицька, Л. та М. Левицькі, Г. Якутович; кінця XX ст. – В. Пінігін.

В ході огляду теоретичних положень стосовно типології графічного мистецтва з'ясовано, що поняття «графіка» тлумачиться, як вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний

штрихами, контурними лініями, плямами, точками, які і є основними засобами виразності графіки. Розкрито методологію та класифікацію графічних творів і виявлено, що графічні твори розрізняють за призначенням, технологією, тривалістю і техніками виконання. В ході визначення методичних параметрів реалізації творчого задуму в графіці висвітлено композиційні закони, правила, прийоми та принципів побудови композиції в роботах відомих митців, де відтворено передусім образи людей і тварин в певних сюжетних трактуваннях. Проаналізовано графічні твори європейських авторів Е. Берна-Джонса, О. Бердслея, Е. Козака, П. Ковжуна, О. Редона, П. Пікассо, М. Ешера, а також вітчизняних графіків Г. Левицької, О. Кульчицької та Г. Якутовича, які стали головним джерелом натхнення під час формування задуму та пошуків рішення нашої композиції.

Висвітлено процес виконання практичної роботи згідно окресленої теми «Образи людей і тварин в мистецтві графіки». Приділено увагу характеристиці ідейно-змістових параметрів планованого художнього твору на основі надання ознак символічного спрямування формованому образу. Під час роботи над сюжетною композицією ми дотримувалися певної методичної послідовності, а саме: вибір теми, формування ідеї та задуму, форескізні напрацювання, виконання опорного ескізу, картону, робота в матеріалі та оформлення роботи.

Згідно запланованого переліку завдань по реалізації теми кваліфікаційної роботи розглянуто шляхи розвитку творчих здібностей студентів образотворчого спрямування різних рівнів засобами графічного мистецтва та виявлено, що найбільше цьому сприяє комплексна навчальна робота теоретичного й практичного характеру. Значна кількість доступних для освоєння графічних технік сприяє розвитку наочно-образного, просторового, асоціативного та абстрактного мислення студентів, що в свою чергу призводить до розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців у художньо-педагогічній галузі.

Позитивні естетичні враження, які студенти отримують, споглядаючи та зразки графічного мистецтва, також сприяють розвитку психічних властивостей та творчих здібностей здобувачів освіти. Накопичені та систематизовані

враження формують досвід, який сприяє різносторонньому розкриттю особистості в творчій діяльності. На основі загальних художньо-педагогічних засад розроблено методичні рекомендації щодо впровадження гуртка з графіки на першому курсі. У закладах фахової передвищої освіти художньо-педагогічного спрямування. Провідними позиціями в процесі реалізації діяльності такого навчально-творчого об'єднання є організація викладачем художнього процесу на заняттях з урахуванням індивідуальних фізичних і розумових особливостей студентів, рівня розвиненості їх творчих здібностей, ставлення здобувачів освіти до освітнього процесу, рівня мотивації та домагань. Також нами було рекомендовано застосовувати інтегрований підхід, поєднаний з інноваційними формами організації навчальної діяльності студентів, із застосуванням різноманітних художніх технік графічного мистецтва. Розроблений теоретичний та методичний матеріал сприятиме розвитку художнього мислення та естетичного виховання студентів і може бути рекомендований для використання в практиці навчання студентів художньо-педагогічного спрямування закладів передвищої фахової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є. Художні техніки у школі. Київ: ІЗМН, 1997. 312 с.
2. Басанець Т. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] Жук Михайло Іванович. / Редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк [та ін.]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18290> (дата звернення: 26.06.2024)
3. Белічко Ю. Георгій Вячеславович Якутович. Київ: Мистецтво, 1968. 94 с.
4. Берлач О. Графічні техніки в образотворчому мистецтві. Навчальний посібник. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2022. 103 с.
5. Бучинский С. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Київ: Радянська школа, 2001. 120 с.
6. Велика українська енциклопедія. Бердслі, Обрі Вінсент. 2023. URL: <https://vue.gov.ua/Бердслі,ОбріВінсент> (дата звернення: 18.10.2023)
7. Великий тлумачний словник сучасної мови. Графіка. 2023. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 09.10.2023)
8. Вікіпедія. Вільна енциклопедія Артур Хьюз. 2024. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%82%D1%83%D1%80_%D0%93%27%D1%8E%D0%B7 (дата звернення: 25.06.2024)
9. Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. Бернар Бюффе. 2023. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%80_%D0%91%D1%8E%D1%84%D1%84%D0%B5 (дата звернення: 16.11.2023)
10. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Пабло Пікасо. 2023. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%BE_%D0%9F%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%81%D0%BE (дата звернення: 16.11.2023)
11. Возняк Т. Осип Васьків – історія самотності. 2021. URL: <https://zbruc.eu/node/109641> (дата звернення: 18.11.2023)

12. Галерея НЮ АРТ. Жук М. 2019. HRL: <https://nuart.com.ua/artists/zhuk-m-i/>
(дата звернення: 27.11.2023)
13. Гетюк О. Ілюстрований словник образотворчих термінів: словник для 5-7 кл., Кримне, 2022. 35 с
14. Графіка Пабло Пікасо. 2023. HRL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%93%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%9F%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%BE_%D0%9F%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%81%D0%BE.html (дата звернення: 30.11.2023)
15. Денисенко С. Основи композиції і проектної графіки: навч. посіб. Київ: НАУ, 2021. 52 с.
16. Зайцева В., Буйгашева А., Стрельцова С. Образотворча своєрідність української книжкової графіки ХХ століття в загальноєвропейському культурному просторі. HRL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-2-1> (дата звернення: 09.10.2023)
17. Збаражська А. Мистецтво та Ремесло Вільяма Моріса. 2019. HRL: <https://plomin.club/arts-and-crafts/> (дата звернення: 21.10.2023)
18. Зельська-Даревич Д. Енциклопедія України. Левицький Мирон. 1993. HRL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CL%5CE%5CLevytskyMyron.htm> (дата звернення: 16.11.2023)
19. Індивідуальний підхід до учнів, як засіб досягнення високої результативності. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100сахк-db31.docx.html> (дата звернення: 14.12.2023)
20. Кардашов В. Теорія та методика викладання образотворчого мистецтва: навч. посіб. Київ: Вид. Дім «Слово», 2007. 296 с.
21. Кириченко М. Основи образотворчої грамоти. Київ: Вища школа, 1982. 168 с. HRL: <https://uartlib.org/poza-mystetstvom/m-a-kyrychenko-osnovy-obrazotvorchoyi-gramoty> (дата звернення: 21.11.2024)
22. Козловська Т. Касіян Василь Ілліч – художник і графік. 2021. HRL: <https://ostrohcastle.com.ua/kasiyan-vasyl-illich-hudozhnyk-i-grafik/> (дата звернення: 18.11.2023)

23. Кондратова В. Розвиток художніх здібностей. 2016. URL: https://kruglyk-sm.blogspot.com/2016/11/blog-post_53.html (дата звернення: 07.12.2023)
24. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 200 с.
25. Кривонос О. Основні методики формування творчих здібностей, 5 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/856/1/06komftz.pdf> (дата звернення: 26.06.2024)
26. Ладижець І. Організація гурткової роботи в ПТНЗ. Методичні рекомендації для керівників гуртків професійно-технічних навчальних закладів. Ужгород, 2015. с.32. URL: http://zpto.ues.net.ua/images/files/metodrekomendazii/kerivnukam_hurtca.pdf (дата звернення: 30.06.2024)
27. Лекція 2. Первісна культура. Особливості культури первісного суспільства, 25 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=213777> (дата звернення: 07.12.2023)
28. Магера Є. Історія мистецтв. Тема 12-13. Мистецтво Європи 18 століття. Мистецтво країн Європи в період 19 століття. URL: <https://e-tk.lntu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=8337&forceview=1> (дата звернення: 18.10.2023)
29. Наливайко І. Робоча програма "Основи рисунку та перспективи" для студентів факультету мистецтва та дизайну першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Запоріжжя. 2017, 20 с. URL: https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/DPM_OsnRisun.pdf (дата звернення: 23.10.2024)
30. Нельговський Ю. Українське мистецтво. Київ: Вежа, 2011. 192 с.
31. Олійник О., Климчук А. Творчий рух «Мистецтва і Ремесла» та його вклад в розвиток дизайну. *Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць*. Київ: НАУ, 2020. Вип. 21. С. 66-72
32. Орнз С. У неймовірних світах Мауріца Ешера. 2020. URL: <https://zbruc.eu/node/100109> (дата звернення: 18.10.2023)

33. Освітньо-професійна програма «Декоративне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація/ Редкол: О. Міненко, Р. Пилим, М.Титов [та ін.]. Запоріжжя, 2019 р. 77 с.
34. Особливості культури первісного суспільства. 25 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=213777> (дата звернення: 07.12.2023)
35. Печерний живопис. 2023. HRL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81 (дата звернення: 11.11.2023)
36. Плашевська А. Едвард Колі Берн-Джонс: Останній з прерафаелітів. 2019. HRL: <https://plomin.club/edward-coley-berne-jones-the-last-of-the-pre-raphaelites/> (дата звернення: 25.06.2024)
37. Подоляк Л. Психологія раннього юнацтва, 2013. URL: https://www.psyh.kiev.ua/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%8E%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0 (дата звернення: 11.11.2024)
38. Половна-Васильєва О. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво»: навч. посіб. Дніпропетровськ: Роял – Принт, 2015. 34 с.
39. Поташева І. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напряму з образотворчого мистецтва. Запоріжжя. 2019. 80 с.
40. Продан Г. Образотворче мистецтво, 5 клас. Розробки уроків. 2021. HRL: <https://naurok.com.ua/urok-liniya-ta-siluet-u-risunku-osnovni-zasobi-grafichno-movi-plyama-siluet-ritm-liniy-i-plyam-223837.html> (дата звернення 11.11.2024)
41. Резніченко М., Твердохлібова Я. Художня графіка: навч.- метод. посібник. Тернопіль: Богдан, 2011. 272 с.

42. Розвиток графічного мистецтва. Поняття графіки, як вид образотворчого мистецтва. 2016. HRL: <https://ua.waykun.com/articles/rozhvitok-grafichnogo-mistectva-ponjattja-grafiki.php> (дата звернення: 09.11.2023)
43. Рибін С. Матеріали і техніки рисунка. Харків: Вісник ХАДіМ, 2011. 103 с.
44. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2005. 202 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/890/Savchin.pdf (дата звернення: 14.12.2023)
45. Скірко А. Жіночі образи в європейській та вітчизняній графіці кінця XIX – першої третини XX століття. Кривий Ріг, 2020. 139 с.
46. Сокирко І. Графіка в Україні 19- 20 ст. Виразальні можливості графіки. 2020, 139 с. HRL: <https://naurok.com.ua/urok-grafika-v-ukra-ni-19--20-st-virazhalni-mozhlivosti-grafiki-175902.html> (дата звернення: 14.11.2023)
47. Старостенко С. Виставка гравюр Сальвадора Далі в Києві. 2020. HRL: <https://vogue.ua/article/culture/art/chto-nuzhno-znat-o-vystavke-gravyur-salvadora-dali-v-kieve-40911.html> (дата звернення: 15.11.2023)
48. Технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів: монографія /Г. Пономарьова, Л. Петриченко, І. Полякова, А. Харківська. Харків: видавець О. Мірошніченко, 2019. 272 с.
49. Українська культура: історія і сучасність: навч. посібник // За ред. С. Черепанової. Львів: Світ, 1994. 456 с.
50. Універсальний словник-енциклопедія. Л. Левицький. 2023. HRL: <https://1684.slovaronline.com/> (дата звернення: 10.10.2023)
51. Хмельовський О., Костукевич С. Графіка й основи графічного мистецтва: навчальний посібник. Луцьк: Луцький держ. технічний ун-т, 2003. 160 с.
52. Черепанин Х. Художні напрями мистецтва XX ст. HRL: <https://svitppt.com.ua/kultura/hudozhni-napryami-mistectva-hh-st1.html> (дата звернення: 10.10.2023)
53. Чирва О., Оленіна О. Історія та теорія графічного мистецтва: конспект лекцій для здобувачів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої

- освіти зі спеціальності 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Харків: ХНУМГ ім. О. Бекетова, 2021. 128 с.
54. Шетілова Є. Графіка доби відродження. 2019. HRL: <https://shetilova.tilda.ws/page5912191.html> (дата звернення: 02.12.23),
55. Юрченко В. Курс: Художня культура. Графіка і живопис - візуальні види мистецтва.
HRL: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/glossary/view.php?id=1129 (дата звернення: 09.10.2023)
56. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 112 с.
57. Art.lviv-online. Генрієтта Левицька. 2023. URL: <https://art.lviv-online.com/henrietta-levytska/> (дата звернення: 25.06.2024)
58. Art.lviv-online. Графіка. 2023. HRL: <https://art.lviv-online.com/work/hrafika/> (дата звернення: 16.11.2023)
59. Art Lviv Online. Олена Кульчицька. 2023. HRL: <https://art.lviv-online.com/olena-kulchytska/> (дата звернення: 23.10.2024)
60. Peoplepill. Агнес Вайнріх. 2023. HRL: <https://peoplepill.com/i/agnes-weinrich> (дата звернення: 16.11.2023)
61. Pinterest. Образи людей і тварин. Кваліфікаційна робота. 2024. HRL: <https://pin.it/5qZjVqMm0> (дата звернення: 18.01.2024)
62. Very important lot. Суспільство і люди. HRL: <https://veryimportantlot.com/ru/news/obchestvo-i-lyudi/odilon-redon-biografiya-tvorchestvo-kartiny-zhivopisca> (дата звернення: 10.10.2023)
63. Wikiart. Енциклопедія візуальних мистецтв. Василе Казар. 2023. HRL: <https://www.wikiart.org/ru/vasile-kazar> (дата звернення: 17.01.2024)
64. WikiArt. Енциклопедія візуальних мистецтв. Гюстав Моро. 2023 HRL: <https://www.wikiart.org/uk/gyustav-moro> (дата звернення: 11.10.2023)
65. WikiArt. Енциклопедія візуальних мистецтв. Форд Медокс Браун HRL: <https://www.wikiart.org/uk/ford-medoks-braun> (дата звернення: 24.06.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Ілюстрації до розділу 1

Образи людей і тварин у творчості європейських графіків кінця ХІХ – ХХ ст.

Рис. 1. Г. Моро. Химера, 1856 р., Гесіод і Муза, 1857 р.

Рис. 2. М. Браун. Портрет Емми Хілл, 1848 р., Прощання з Англією, 1875 р.

Рис. 3. А. Хьюз. Смерть молодшої дитини, 1865 р., Прощання, 1865 р.

Рис. 4. Е. Берн-Джонс. Венера; Перша зустріч Купідона і Психеї; Вступ Психеї до кола богів, 1890-і рр.

Рис. 5. В. Морріс. Дизайн обкладинки для збірки Джефрі Чосера, 1894 р.

Рис. 6. О. Редон. Павук, що плаче, 1881 р., Калібан на гілці, 1881 р., Людина-кактус, 1882 р.

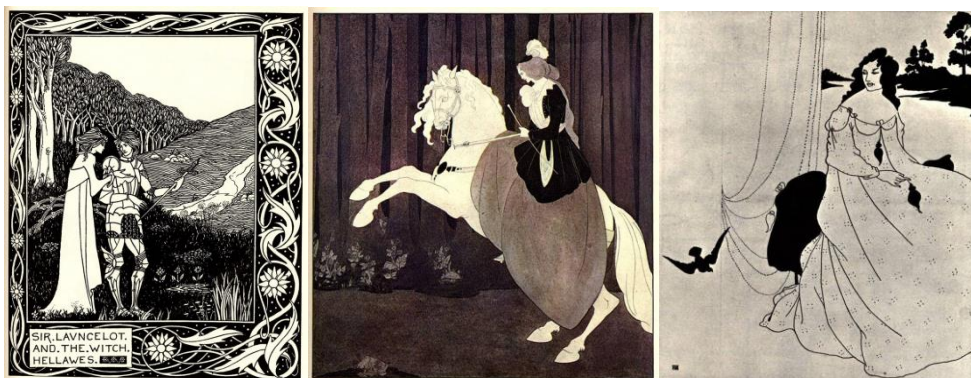

Рис. 7. О. Бердслі. Гра у неможливе, 1894 р., Третя балада Шопена, 1895 р.,
Обкладинка до книги, 1897 р.

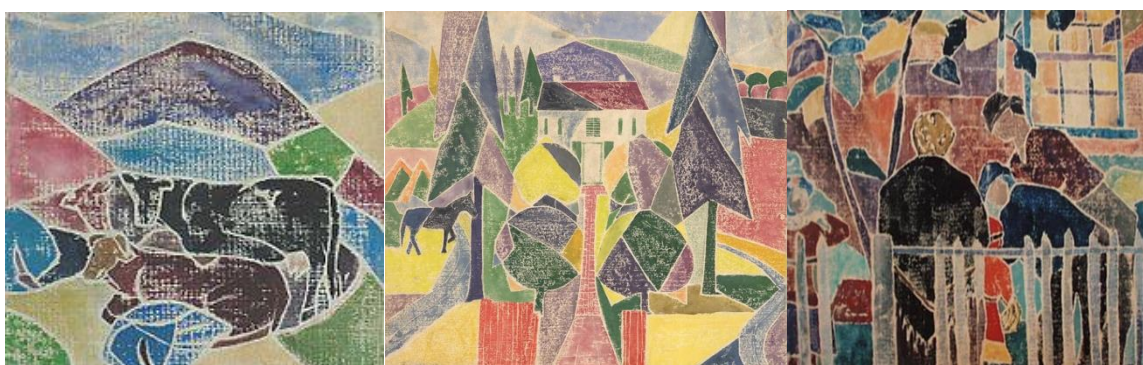

Рис. 8. А. Вайнріх. Краєвид, Кейп-Код», бл. 1920 р., Корови пасуться
серед дюн поблизу Провінстауна, бл. 1920 р., Зламана огорожа, бл. 1917р.

Рис. 9. П. Пікассо. Ольга з розплетеним волоссям, 1920 р., Ольга з вінком,
1920 р., Лобстер, 1948 р.

Рис. 10. С. Далі. Пустотливі сні Пантагрюеля, 1973 р.

Рис. 11. М. Ешер. Небо і вода, 1938 р., Зустріч, 1944 р.,
Зв'язок союзу, 1956 р.

Рис. 12. В. Казар. Ілюстрація до віршів Катула, 1969 р., Пісня, 1972 р.,
Вікно в безсоння (1), 1987 р.

Рис. 13. Б.Бюффе. Сова, 1969 р., Автопортрет на чорному тлі, 1956 р.,
Двадцять тисяч льє під водою. Гігантський восьминіг, 1989 р.

Рис. 14. В. Кричевський. Ілюстрована історія України, 1917 р., обкладинка до
книги «Майстер корабля», 1928 р., Герб, 1912 р.

Рис. 15. О. Кульчицька. Бджілка 1906 р., Тезей, 1928 р.

Рис. 16. М. Жук. Портрет Вислоцької, 1926 р.,
портрет сина Георгія, 1929 р., портрет чоловіка, 1940 р.

Рис. 17. Г. Нарбут. Журнал Мистецтво, 1920 р., Великодня жертва, 1919 р.

Рис. 18. О. Васьків. Автопортрет, 1928 р., Портрет Малевича, 1914 р.

Рис. 19. В. Єрмилов. Обкладинка журналу «Авангард», 1929 р., ескіз оформлення цигаркової коробки «Українка», 1922 р.

Рис. 20. П. Ковжун. Обкладинка «Із днів журби», 1922 р., Е. Козак. Обкладинка часопису «Жіночий світ», 1960 р.

Рис. 21. В. Касіян. У трамваї, 1924 р., Пам'яті Т. Шевченка, 1961 р., Селянка з Покуття, 1925 р.

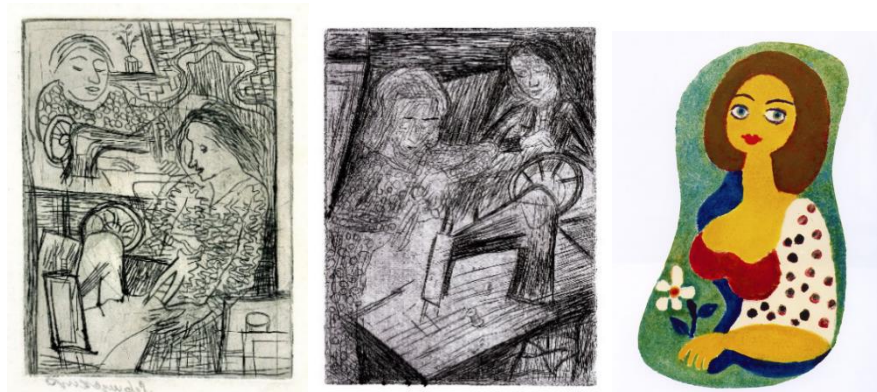

Рис. 22. Л. Левитський. Швачки (1, 2), 1932 р., Жінка з квіткою, 1969 р.

Рис. 23. М. Левицький. Плач Ярославни, 1975 р., Лісова пісня, 1977 р., Три грації, 1978 р.

Рис. 24. Г. Левицька. Овечність, 1978 р., Залишилось погодувати голубів, 1978 р. Політ, 1970-ті.

Рис. 25. Г. Якутович. Ювілейна марка. Дизайн Світлани Бондар, 2005 р., Тіні забутих предків 1964 р., В лісі 1988-1989 рр.

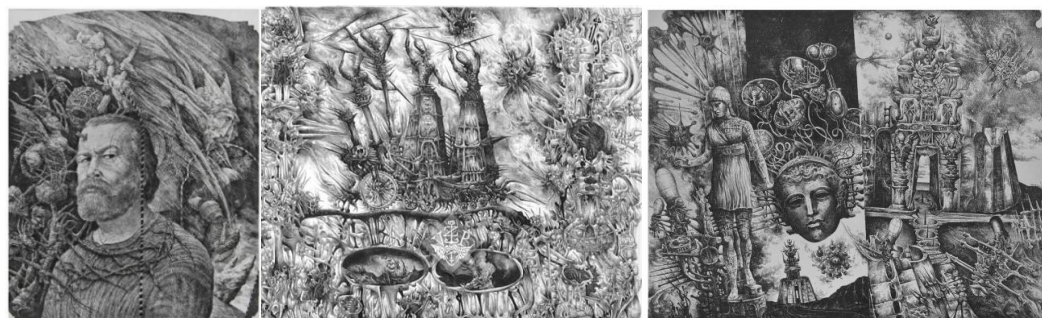

Рис. 26. В. Пінігін. Автопортрет, 1985 р., Витоки цивілізацій, 1978 р., Воїни, 1980-ті р.

Додаток Б

Ілюстрації до розділу 2

Практичне виконання станкової декоративної композиції в техніці графіки. Послідовність реалізації задуму в матеріалі

Рис. 1. Референсні зображення

Рис. 2. Серія контурних замальовок

Рис. 3. Стильові пошуки зображення тварин

Рис. 4. Лінійні композиційні пошуки

Рис. 5. Тонові-плямові ескізи

Рис. 6. Колористичні варіанти

Рис. 7. Пошуки графічної мови

Рис. 8. Опорний ескіз

Рис. 9. Картон

Рис. 10. Виконана робота в матеріалі

Додаток В

Розробка навчально-методичного матеріалу до гуртка з графіки

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

№	Го д.	Ілюстративний матеріал	Зміст навчального матеріалу	Інструменти та матеріали
1.1	1	<p>ПРИЙОМИ І ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Статика і динаміка ■ Симетрія і асиметрія ■ Рівновага ■ Ритм ■ Формат ■ Масштаб ■ Акцент ■ Колір ■ Фактура ■ Світлотінь ... <p>ПРАВИЛА КОМПОЗИЦІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Композиційний центр ■ Трьохкомпонентність ■ Золотий перетин ■ Правильо третини ... 	<p>Вступ. Тема: «Основи композиції в графіці».</p> <p>Ознайомити студентів з теорією композиції. Розкрити поняття: графіка, композиція, види композиції, композиційні закони, правила, прийоми і засоби виразності; принципи побудови композиції; повторити види та жанри образотворчого мистецтва; розглянути візуальний ряд.</p>	Ілюстративні приклади та схеми, конспект лекції, презентація.
1.2	1		<p>Флористичні мотиви у графіці. Тема: «Реалістична квіткова композиція».</p> <p>Виконати декілька реалістичних замальовок квітів м'якими матеріалами.</p>	Папір А4 (2 арк.), м'які графічні матеріали : вугілля, сангіна, пастель, гумка Ілюстративні приклади.
1.3	1		<p>Флористичні мотиви у графіці. Тема: «Декоративна композиція».</p> <p>Стилізувати природню форму рослини, виконати декоративну композицію зі стилізованими елементами.</p>	Тонований папір А4 (1 арк.), папір для ескізів, простий олівець, гумка, чорний маркер, лінери

				Ілюстративні приклади.
1.4	2		<p>Відкрита і закрита композиція: «Краєвиди рідного краю».</p> <p>Виконати відкриту/закриту пейзажну композицію в графічній техніці за вибором.</p>	Папір А4, простий олівець, гумка, графічні матеріали. Ілюстративні приклади.
1.5	2		<p>Формат і його закономірності. Тема: Створення художнього образу «Пори року».</p> <p>Виконати тематичну пейзажну композицію вугіллям у нестандартному за розміром форматі.</p>	Папір А3, папір для ескізів ножиці, простий олівець, гумка, вугілля, розтушовка, лак для фіксації. Ілюстративні приклади.
2.1	3		<p>Спрощення і стилізація тваринних форм. Тема: «Лісові звірі»</p> <p>Теоретична частина: ознайомити студентів з прийомами спрощення; розглянути приклади стилізації.</p> <p>Практична частина: виконати кілька варіантів стилізації обраних тварин, найбільш вдалі об'єднати в композицію, створити ескіз, виконати роботу в матеріалі.</p>	Папір А3, папір для ескізів, простий олівець, гумка, червоний та чорний олівці. Ілюстративні приклади.

2.2	1		<p>Створення абстрактної зооморфної композиції. Тема: «Зооморфна композиція»</p> <p>Створити абстрактну композицію за індивідуальним творчим задумом, з використанням образів тваринного світу.</p>	<p>Тонований папір А3, простий олівець, гумка, лінери/фломастери. Ілюстративні приклади.</p>
3.1	2		<p>Пропорційність і диспропорція зображення. Тема: «Реалістичні замальовки людей з натури»</p> <p>Теоретична частина: Розглянути поняття пропорції та диспропорції.</p> <p>Практична частина: виконати серію натурних замальовок постатей людини, дотримуючись основних пропорцій.</p>	<p>Папір А4 (2 арк.), простий олівець, гумка, графічні матеріали за вибором. Ілюстративні приклади.</p>
3.2	3		<p>Тональні контрасти в зображення обличчя людини. Тема: «Автопортрет»</p> <p>Теоретична частина: Ознайомити з поняттям контрастів. Розглянути приклади контрастних за тоном робіт. Повторити види і жанри образотворчого мистецтва, продемонструвати</p>	<p>Папір А4 (2 арк.), простий олівець, гумка. Ілюстративні приклади.</p>

			<p>послідовність малювання портрету.</p> <p>Практична частина: Вправи: виконати окремі замальовки частин обличчя. Виконати конструктивну побудову голови, виконати автопортрет в тоні.</p>	
3.3	2		<p>Контраст розміру та форми. Тема: «Шарж»</p> <p>Створити портрет в техніці малювання пастеллю з використанням контрасту розмірів та форм.</p>	<p>Аркуш світлого тонованого паперу А3, простий олівець, гумка, чорна ручка, лінер. Ілюстративні приклади.</p>
3.4	2		<p>Прийом нюансу Тема: Сюжетна композиція «Дозвілля з друзями»</p> <p>Створити тематичну композицію в графічній техніці за вибором. використанням «нюансів».</p>	<p>Папір А3, простий олівець, гумка, графічні матеріали за вибором. Ілюстративні приклади.</p>
4.1	2		<p>Прийоми симетрії та асиметрії в декоративній композиції. Тема: «Великодня листівка»</p> <p>Теоретична частина:</p>	<p>Кольоровий папір світлого кольору А5, папір для ескізів, олівець, гумка,</p>

			<p>висвітлити поняття симетрії та асиметрії, продемонструвати приклади симетричних та асиметричних композицій, ознайомити з технікою ліногравюри. Практична частина: Створити ескіз до симетричної композиції листівки з використанням образу символічної тварини. Виконати листівку в техніці ліногравюри.</p>	<p>фломастер, відріз гуми, штихелі, фарба для типографії, Ілюстративні приклади.</p>
4.2	1		<p>Створення асиметричної емоційно забарвленої композиції Тема: «Моє улюблене свято»</p> <p>Виконати асиметричну тематичну композицію з використанням емоційних образів людей, у техніці малювання пастеллю.</p>	<p>Тонований папір світлого кольору А4, простий олівець, гумка, пастельна крейда. Ілюстративні приклади.</p>
4.3	2		<p>Статика і динаміка в композиції Тема: «Статична декоративна композиція-ілюстрація до літературного твору»</p> <p>Теоретична частина: Розкрити поняття статичності і динаміки, оглянути зразки статичних і динамічних ілюстрацій, ознайомити зі специфікою їх виконання, Практична частина:</p>	<p>Тонований папір А4, папір для ескізів, простий олівець, гумка, кольорові олівці. Ілюстративні приклади.</p>

			створити статичну декоративну ілюстрацію до обраного твору.	
4.4	1		<p>Сюжетна композиція Тема: Динамічна композиція «Професії майбутнього»</p> <p>Створити динамічну сюжетну композицію в техніці за вибором (воскова крейда/ фломастери/ лінери/ кольорові олівці).</p>	Тонований папір А4, простий олівець, гумка, чорна ручка/ лінер фломастери. Ілюстративні приклади.
5.1	1	 	<p>Відвідання художньої галереї. Тема: «Українська графіка другої половини-кінця 20 століття»</p> <p>Взяти участь у віртуальній екскурсії музеєм Києва, ознайомитись з національним графічним мистецтвом, вивчати творчість вітчизняних художників, оглянути графічну експозицію, здійснити груповий аналіз 2 робіт.</p>	Електроні гаджети, Ілюстративні приклади.
5.2	3		<p>Сюжетна композиція Тема: «Образи людей і тварин»</p> <p>Створити авторську графічну роботу з використанням образів людей і тварин у вільній техніці.</p>	Папір А4, простий олівець, гумка, графічні матеріали за вибором. Ілюстративні приклади.

План – конспект гурткового заняття

Заняття № 1.2

Зміст теми:

1. Вступ.
2. Композиція, як основа побудови художнього твору. Закони та правила.

Принципи побудови композиції.

3. Композиційні засоби виразності.
4. Композиція в графіці. Техніки виконання графічних творів.
5. Наочне знайомство з прикладами флористичних мотивів у графіці.
6. Висновки.

Ключові слова: композиція, графіка, засоби виразності в графіці, композиційні засоби виразності, закони, правила, принципи та прийоми в композиції, графічні техніки, флористичні мотиви.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Гетюк О. Ілюстрований словник образотворчих термінів: словник для 5-7 кл. с.Кримне, 2022. 35 с.
2. Даниленко В. Дизайн: підручник для студ ВНЗ, які навчаються за спец. «Дизайн». Харків: Вид-во ХДАДМ, 2003. 320 с.
3. Денисенко С. Основи композиції і проєктної графіки [Електронне видання]: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2021. 52 с.
4. Наконечна А. Історія становлення дизайну. HRL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1921>
5. Композиційні прийоми і їх поєднання: HRL: https://stud.com.ua/27015/tovarovnavstvo/kompozitsiyni_priyomi_poyednannya
6. Особливості формотворення в дизайні. Художнє конструювання, стилізація, декорування як засади інноваційної діяльності дизайнера, 2016. HRL: <https://studfile.net/preview/5319252/>
7. Посібник. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво» / Укладач О. Половна-Васильєва –

- Дніпропетровськ, Роял – Принт, 2015. 34 с.
8. Резніченко М., Твердохлібова Я. Художня графіка, навч.-метод.посібник. Тернопіль: Богдан, 2011. 272с.
 9. Свон Е. Ботанічний малюнок кольоровими олівцями. Kindle Edition, 2018.
URL: <https://www.amazon.com/Botanical-Painting-Coloured-Pencils-Swan-ebook/dp/B07J1JW8P6>
 10. Стилізація об'єктів. Графічний дизайн. URL: Стилізація об'єктів - Графічний дизайн - Курібо - Онлайн Курси
 11. Walter Lack H. A Garden Eden. Masterpieces of Botanical Illustration. Taschen, 2022. 512 с. URL : https://balka-book.com/ua/kultura_isskustvo-643/a-garden-eden-masterpieces-of-botanical-illustration-40th-edition-238821?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=20533938610&utm_content=&utm_term=pmb&gad_source=1&gclid=CjwKCAjwg4SpBhAKEiwAdyLwwA1lGFrIjz8Fbuy8iCbkh112NMAyg5j8UvYAZ_uYsYAG8GPPAxex5hoCHFgQAvD_BwE

1. Вступ.

Мистецтво відображає навколишній світ яскраво і різноманітною. В художньо естетичному вихованні особистості воно виконує специфічну функцію. «Мистецтво, – писав Л. Виготський, – є скоріше організацією нашої поведінки на майбутнє, установкою вперед, вимогою, яка, можливо, ніколи й не здійсниться, але яка змушує нас прагнути понад наше життя, до того, що лежить поза ним».

Мистецтву графіки притаманні особливі образи і асоціації, що пов'язані з художнім мисленням митця та його мисленням «в матеріалі» й естетичним відчуттям, художнім сприйняттям реального світу. Психологічне сприйняття навколишньої дійсності відбувається у кожній людини індивідуально на чуттєвому (емоційному) і логічному (раціональному) рівнях пізнання світу. Процес художнього пізнання особистості здійснюється за умов цілеспрямованого накопичення досвіду, якісний рівень якого зумовлюється образотворчою діяльністю. Одним з найголовніших елементів образотворчості є композиція.

2. Композиція, як основа побудови художнього твору. Закони та правила.

Композиція, є основою побудови будь-якого художнього твору. Вона визначає розташування та взаємодію окремих елементів. Також композицію розглядають безпосередньо як витвір мистецтва. Вірне композиційне розташування елементів і грамотна побудова може покращити сприйняття та ефективність будь-якого художнього твору. Для грамотної побудови композиції художники послуговуються законами та композиційними правилами.

Закон це спосіб існування композиційних явищ, які не можна порушувати.

Розрізняють закони:

- доміанти- вона визначає композиційний центр;
 - цілісності- виявляється в тому, що всі елементи композиції пов'язані між собою, і без жодного з них повноцінна структура твору неможлива;
 - рівноваги- визначає сталість об'єктів, їх збалансованість, впорядкованість;
 - підпорядкування- визначає як елементи є головними, а які другорядними;
 - новизни- має на меті створення оригінального, нового результату;
 - типізації- виявляє характерні, типічні якості та властивості зображуваного об'єкта; простежується в кольоровій символіці, атрибутах;
 - контрастів- визначається в протилежних ознаках об'єктів чи предметів.
- Розрізняють контраст форми, тону, кольору, фактури, руху, розміру, маси, пропорцій.

Правила це прийоми в розташуванні елементів, які використовуються для досягнення конкретної задачі; їх можна обирати за власним розсудом для досягнення певної мети (наприклад створення врівноваженої, статичної композиції, чи навпаки нестійкої, динамічної). Вони відрізняються від законів тим, що їх порушення не є критичним.

- композиційного центру (мають бути головні об'єкти, які виступатимуть центром композиції другорядні, які будуть їх доповнювати, їм підпорядковуватися)

-трикомпонентності (будь-яка властивість має мати три характеристики для

досягнення найбільшої виразності в творі (наприклад: наявність білого, сірого і чорного кольорів; великого, середнього та маленького предметів)

-правило золотого перетину- пропорційне співвідношення, яке забезпечує гармонійність композиції, з числом 1,618.

-правило третин полягає в тому, що зображуваний об'єкт розташовують в одній з третин формату, в той час, як дві інші третини залишаються вільними.

Деякі правила співпадають з прийомами і засобами композиційної виразності. До них відносять: правило рівноваги, симетрії, контрастів.

Також розрізняють певні принципи, якими художники послуговуються під час побудови композицій. До них належать:

-принцип доцільності: будь-який проект має ціль і завдання, які визначають подальші формальні рішення. В роботі не має бути нічого зайвого, лише головне та необхідне.

-принцип єдності та цілісності: цілісність композиції та єдність її елементів проявляються в гармонії всіх її частин та внутрішніх зв'язків. Елементи композиції мають утворювати одне ціле.

-принцип динамізму: створення ілюзії руху, з метою привернення та утримання уваги глядача на конкретній частині картини.

-принцип домінанти: домінанта є смисловим центром, головною точкою композиційного простору. Вона організовує всі частини композиції так, щоб глядач рухав погляд по заданій композицією траєкторії.

-принцип рівноваги: де рівновага – є станом композиційного рішення, за якого всі елементи збалансовані між собою. Вона запобігає випадковому, хаотичному нагромадженню предметів.

-принцип пропорційності, підпорядкування, групування: за яким для швидкої оцінки роботи, досягнення її змістового наповнення, необхідна пропорційність і певна послідовність у сприйнятті всіх частин композиції. Для досягнення цього треба дослідити наявні об'єкти та скомпонувати їх, виявляючи головні і другорядні. Якщо йдеться про цілу групу, а не окремі об'єкти, їх можна

об'єднати на основі спільності будь-яких візуальних рис, достатньо сильних відмінностей чи контрастів.

-принцип гармонії: яка створює узгоджений зв'язок між усіма елементами композиції. За даним принципом в картині має простежуватись повторення цілого в його частинах; підпорядкованість елементів один одному, їх збалансованість.

Композиційні засоби виразності.

Для побудови виразної композиції слід послуговуватися засобами виразності— спеціальними прийомами гармонізації композиції. Серед засобів чи прийомів композиційної виразності виокремлюють: прийоми ритму, симетрії та асиметрії, статики і динаміки, рівноваги частин композиції, виділення композиційного центру. А також: прийом контрасту, нюансу, тотожності, пропорційності, масштабу та ін.

Додатково можуть бути використані стилізація та спрощення форм. Зазвичай їх не відносять до засобів виразності, проте художники успішно ними користуються (наприклад, під час створення графічних робіт, розробки дизайнерських брендів, логотипів фірмових знаків, реклами, тощо). Пропонуємо більш детально ознайомитись з кожним вищезазначеним прийомом (засобом).

Ритм— це повторення, чергування однакових або різних елементів композиції та проміжків між ними, по горизонталі, вертикалі, діагоналі або у всіх трьох напрямках. Він буває простий і складний. Простий ритм— це рівномірне повторення однакових за розміром, фактурою, текстурою, кольором, тоном та іншими характеристиками елементів, та інтервалів між ними. Складний ритм ґрунтується на поєднанні простих елементів між собою.

Симетрія— це чіткий порядок у розміщенні елементів чи частин певного предмета (виробу) чи об'єкта. Розрізняють дзеркальну, осьову та гвинтову симетрію.

Асиметрія— відсутність будь-якої симетрії.

Статика— статне положення фігур чи об'єктів у просторі, що викликає відчуття спокою.

Динаміка— нестійке положення форм чи об'єктів у просторі, що передає рух.

Рівновага— це баланс між усіма елементами композиції. Вона може стосуватися як кольорових, так і тональних співвідношень, розмірів зображуваного об'єкта чи предмета.

Виділення композиційного центру— підпорядкування менш важливих другорядних частин головному об'єкту чи предмету, який є центром композиції, провідною ідеєю твору, оскільки він передає глядачеві авторський задум.

Контраст— яскраво виражена протилежність певних характеристик чи ознак предмета, композиційних елементів.

Нюанс— незначна відмінність між якостями одного чи кількох елементів зображуваного.

Тотожність— співпадіння, повторення однакових якостей зображуваних предметів чи об'єктів повторення цих якостей.

Пропорційність— співвідношення частин цілого між собою і цим цілим.

Масштаб— правильне застосування систем пропорцій, що відповідає реальному сприйняттю світу, окремих явищ чи об'єктів у їх дійсному розмірі.

Стилізація— декоративне узагальнення фігур і предметів за допомогою умовних прийомів, спрощення малюнка і форми, об'ємних і колірних співвідношень. Вона буває зовнішня (поверхнева) та внутрішня (декоративна). Зовнішня стилізація являє собою спрощення або трансформацію зовнішньої форми предмета. Декоративна стилізація є декоруванням зображеної форми в середині, без зміни її зовнішнього контуру.

Спрощення— це відмова від деталей, другорядних ознак предмету чи об'єкту, який зображується.

3. Композиція в графіці. Техніки виконання графічних творів.

Графіка є одним з найбільш розповсюджених видів образотворчого мистецтва в сучасному світі. І пам'ятаємо, що слово графіка походить від франц. *graphique* є лінійний і від грецьк. *graphô* - пишу, малюю. Це обумовлює і пояснює характерні для даного виду мистецтва засоби виразності, серед яких виділяють: лінію, штрих, крапку, пляму, тон.

Графічні прийоми та техніки грають важливу роль у створенні виразних і

збалансованих композицій. Вони допомагають передати гармонію чи дисгармонію, рух чи статику, ритм чи його відсутність, врівноваженість чи невірноваженість композиції за рахунок:

- ліній, які визначають напрямок, рух та форму в графічних роботах. Прямі горизонтальні, вертикальні, діагональні, криві та хвилясті лінії створюють різні візуальні ефекти. Вони можуть бути як тонкими, ледь помітними, пунктирними, так і товстими, чітко видимими;

- локальних плям і силуетів, які передають зовнішній контур зображення;

- тону та кольору, які відіграють першочергову роль у створенні настрою та емоційної виразності графічних робіт;

- текстури, яка відтворює характерну поверхню зображуваних об'єктів, надає їм реалістичності, чи навпаки- абстрактності;

- пропорцій і співвідношення об'єктів зображення, що сприяє досягненню або навмисному уникненню балансу та гармонії в композиції;

- розміщення об'єктів, що визначає їхні взаємні зв'язки та просторові відношення;

- контрастності між її елементами;

- повторення й чергування певних мотивів;

- центральної точки чи фокусу, що визначає основний об'єкт зображення;

- перспективи, яка допомагає створити відчуття глибини і простору й передати площинність зображення;

В графіці існує багато технік малювання, які відкривають перед художником надзвичайно широкі можливості для реалізації власного творчого задуму. Розглянемо найбільш поширені техніки.

Малювання олівцем. За допомоги олівця можна створити роботу будь якого жанру та тематики. Універсальність і різноманіття даного матеріалу (графітові, кольорові, пастельні, акварельні олівці) надає змогу передати не лише форму та контур, але й текстуру матеріалу, об'єм та просторовість зображення, його перспективу. Розрізняють дві основні техніки малювання: штрихування та розтушовування. Штрихування надає роботам чіткості та виразності. Його

виконують за допомоги коротких чи довгих штрихів, прямих чи ламаних, розташованих паралельно або бід нахилом. Насиченість тону регулюють частотою штрихів, відстанню між ними, і силою натиску олівця. Штрихування буває площинним, перехресним, рельєфним. Для штриховки зазвичай використовують тверді олівці: Н, 2Н, 3Н.

Розтушовування використовують для створення об'єму. Воно робить роботи більш м'якими розмитими. Спочатку на поверхню паперу наносять штрих (зазвичай більш м'яким матеріалом: HB, 2B, 3B, 5B і т.д.). Потім за допомогою шматочка паперу, клаптика тканини чи вати його розтушовують.

Техніка малювання олівцем зазвичай використовується під час виконання ескізів чи довготривалих замальовок, доопрацювання деталей довгострокових робіт (штрихування), а також для створення швидких ескізів, закладки основного тону (розтушовка).

Розглянемо особливості малювання різними видами олівців. Графітові (прості) олівці дозволяють створювати об'ємне зображення, передають гру тіней та відблиски світла. Насиченість кольору ліній залежить від твердості графітового стрижня: чим він м'якший, тим лінія темніша. Твердість позначають літерами В (м'який) і Н (твердий), (HB) середньої твердості. Зазвичай використовується для ескізів. Пастельні олівці роблять сам процес малювання більш зручним та чистим, порівняно з малюванням крейдою, вони також дозволяють деталізувати малюнок. Такі олівці мають близько півтори тисячі різних відтінків. Акварельні олівці— схожі на звичайні. Однак після завершення малюнка їх можна розмити водою й отримати ефект акварелі. Є два основні способи роботи акварельними олівцями: сухий (як звичайними олівцями) та мокрий (по вологому паперу або з наступним розмиванням ліній водою). Акварельні олівці дозволяють багаторазово виправляти малюнок на стадії сухого малювання, в той час як фарба практично не піддається виправленню.

Малювання крейдою (м'якими матеріалами). На відміну від олівців, крейду (воскову, пастельну, звичайну) використовують для більш швидких замальовок, виконання фонові підкладки під малюнок. Це зумовлено тим, що широка

поверхня крейди, позбавлена захисного дерев'яного шару, надає можливість швидко закладати великі кольорові плями, миттєво створювати силуетні зображення, проводити виразні товсті лінії. Особливості роботи м'якими матеріалами полягають в тому, що після її завершення вони потребують фіксації (зазвичай для даних цілей використовують лаки або захисне скло). Окрім вищезазначених (воскової пастельної та асфальтної крейд), у вигляді крейди випускають пресоване вугілля, сангіну та соус. Розглянемо більш ретельно кожен з цих матеріалів.

Воскова крейда— кольорові олівці виготовлені з натурального бджолиного воску з додаванням рослинних фарб. Пастель— м'який кольоровий олівець без оправы, до складу якого входять. Асфальтна крейда- спресований матеріал, що складається з порошку натуральної білої крейди (гірської карбонатної породи) та барвників, а також сполучної речовини.

Вугілля— м'який, крихкий матеріал, з широкою тональною шкалою, зручний у розтушовці. Має вигляд круглого стрижня чи палички довжиною 10-12 см. і діаметром 5-8 мм. Виготовляють його з гілочок берези чи верби шляхом обпалення. Вугіллям малюють на полотні, картоні, папері. Пресоване вугілля виготовляють з суміші тонкомолотого деревного (березового) вугілля, глини, сажі газової і невеликої кількості ультрамарину. Тон вугілля змінюється в залежності від співвідношення вищезазначених компонентів. Пресоване вугілля дає більш чорний колір, ніж натуральне.

Сангіна— олівці без оправы, що за властивостями нагадують пастель. Кольорова палітра даного матеріалу ранжується від червоних до темно-коричневих і фіолетового відтінків. Складається з каоліну і оксидів заліза (тонко перетертої паленої сієни) з невеликими домішками клейових речовин і стеарину. Під час роботи штриховку можна розтирати клаптиком тканини для отримання більш тонких і прозорих шарів. Малюють сангіною на шорсткуватих поверхнях, папері, картоні, полотні. Можна малювати на тонованому фоні з додаванням вугілля і крейди (техніка «трьох олівців»). Або ж розбавляти водою (техніка гризайль). Сучасна сангіна здебільшого штучна. Виготовляється з каоліну,

природних і штучних залізоокисних пігментів, синтетичного сполучного (ефіри целюлози, модифікований крохмаль і т. д.) пластифікатора і антисептика.

Соус— чорна крейда виготовлена з пресованої суміші газової сажі, каоліну, подрібненого деревного вугілля і берлінської блакиті чи скульптурної глини/ каоліну, в залежності від кольору майбутньої крейди. Соус подібний до пастелі, але має більшу фарбувальну силу. Буває: чорний, сірий, білий і коричневий. Властивості соусу: легко наноситься на поверхню паперу, більш насичений ніж пастель, легко стирається гумкою, якщо малювати по сухому. Після смочування— має схожість з чорною або кольоровою тушшю, після висихання не осипається, набуває матової поверхні.

Малювання ручкою, лінерами, маркерами, фломастерами.

Ручка— прилад для письма чи малювання, заправлений чорнилом або спеціальною пастою. Використовується для дрібної штриховки, шильного промальовування деталей зображення.

Лінер— це різновид капілярної ручки, яка за своїми властивостями і зовнішнім виглядом нагадує тонкий фломастер, чи ручку-перо. Широко використовується для малювання, креслення, ескізів, обводки, ілюстрацій, тощо. Має широку кольорову палітру. Може одноразового чи багаторазового використання. Фарба в лінерах є стійкою до вологи та світла. До технік малювання відносять: контурне малювання, з наступною акварельною заливкою, поєднання лінера з кольоровими олівцями чи фломастерами, малювання з кольоровою підкладкою— імприматурою, малюнки на тонованому папері, з використанням крейди, вугілля та пастелі.

Маркери— один з найбільш популярних і поширених графічних матеріалів. Використовується переважно для виконання скетчів та кольорових ескізів, ілюстрацій, дизайнерських робіт. Залишає широку лінію, різної товщини, що залежить від форми наконечника. маркерами можна малювати на папері, полотні, та інших поверхнях. Розрізняють акрилові (фарба покриваюча, матова, має властивості акрилових фарб— поки поверхня волога, можна робити переходи, змішувати колір, після висихання утворює щільну плівку, що не розмивається

водою; ними можна малювати на будь-якій поверхні.), спиртові (фарба полупрозора, дозволяє працювати в техніці лєсїювання, и робити плавкі кольорові переходи; після нанесення майже одразу висихає і не розмивається водою; призначені для роботи на картоні чи папері), маркери на водяній основі (фарба полупрозора, схожа на акварель, після висихання її можна розмити; призначені для роботи на папері; використовується для виконання етюдів, швидких замальовок).

Фломастери– графічний матеріал, який по своїм властивостям подібний до кольорових маркерів але на відміну від перших має менш вузьку класифікацію і використовується переважно дітьми та художниками початківцями (причиною чого є значуща цінова різниця, що робить фломастери більш доступним матеріалом, який не шкода псувати під час виконання тренувальних вправ. Фломастери в своїй основі містять спирт та кольорові чорнила. Вони мають вузький кінчик, що також робить їх подібними до лінерів. Відповідно до цього визначається основна сфера їхнього застосування. Це виконання швидких скетчів та замальовок побутових предметів, природніх форм чи архітектурних об'єктів.

Малювання тушшю. Даний матеріал має свою характерну особливість, чим відрізняється від всіх попередніх. Він має вигляд рідкої фарби, чорної чи кольорової, що робить її подібною до живописних матеріалів, які зазвичай мають пастообразну чи рідку консистенцію. До складу туші входять сажа, вода та сполучні речовини (желатин, синтетичні смоли, тощо). Вона використовується художниками, дизайнерами, декораторами, інженерами для створення точних графічних зображень та ілюстрацій. Туш буває водостійкою (та, яка не розчиняється водою); неводостійкою (після висихання її можна розбавити водою і розтерти); рідкою акриловою (її можна розбавити водою для нанесення мазків, але після висихання вона набуває водостійкості). Розрізняють декілька технік малювання тушшю:

-туш-перо, що має різні насадки, відмінні за шириною, товщиною, та формою. Вони допомагають створити виразний малюнок, з різноманітних ліній: тонких контурних і товстих широких, хвилястих і рівних; штрихування: з довгих

чи коротких штришків; та крапок: великих і дрібних. Така техніка широко застосовується для створення швидких начерків та ескізів.

-малювання пензлем- техніка схожа на акварель. Туш розчиняють водою до потрібного відтінку та прозорості, а потім наносять пензликом (синтетика, або м'який натуральний ворс) на торшон або щільний ватман.

-малювання паличками- техніка, в якій замість пензля використовують палички. Їх вмочують в туш і виконують малюнок так само, як і в техніці туш-перо.

-малювання нетрадиційними матеріалами: паперовими кульками, зубною щіткою, розчіскою, пальцем, гумкою для посуду, листям, зубочистками, ватними паличками, скрученим целофаном, ниткою та ін.

4. Наочне знайомство з прикладами флористичних мотивів у графіці.

Світ рослин в графіці є популярною темою для багатьох художників і графіків. Рослини можуть бути джерелом натхнення і матеріалом для створення виразних графічних робіт. Наведемо декілька способів зображення флористичних мотивів у графіці.

-Ботанічні малюнки– це реалістичні зображення рослин; їх метою яких є детальне відтворення побудови, форм та деталей рослин, які в подальшому будуть використані за для їх ретельного вивчення та наукової ідентифікації; часто застосовують ся для оформлення наукових видань, книг та ботанічних журналів;

-Абстрактні зображення– можуть бути використані для створення декоративних композицій, де важливою є не реалістичне відтворення деталей, а умовна передача форми та незвичайна трактовка характерних кольорових співвідношень; готові зображення можуть використовуватися у плакатній графіці, книжковій ілюстрації, кулінарних книгах та журналах, можуть слугувати основою для подальшої розробки фірмового бренду чи логотипу компанії.

-Лінійна графіка. Даний спосіб малювання використовує контурні лінії та штрихування для зображення флористичних мотивів; даний вид графіки дозволяє підкреслити форму та структуру рослин; має широке застосування під час вивчення природи впродовж пленерної практики: створення начерків та замальовок

природи та рослин, пошукових ескізів для майбутніх пейзажів і сюжетних композицій.

Пропонуємо ознайомитись з прикладами графічних робіт, виконаних в різних графічних техніках (чорний маркер та лайнер; кольорові лінери та маркери; графітні та кольорові олівці; м'які матеріали: вугілля, сангіна, соус, пастель; капілярна ручка; туш; комбіновані техніки). На даних зображеннях ви можете побачити, як по-різному художники вирішують завдання передачі флористичних мотивів різними графічними засобами виразності (Див. Ілюстративний ряд).

5. Висновки.

Місце композиції в сучасному мистецтві залишається важливим і актуальним, хоча змінюються підходи до її створення та сприйняття. Композиція визначає структуру, організацію та внутрішню гармонію художнього твору. Сучасні художники використовують композицію як інструмент для експериментів і новаторства. Вони можуть порушувати традиційні правила композиції, створюючи неочікувані та оригінальні витвори мистецтва. Композиція в сучасному мистецтві часто поєднується з іншими художніми елементами, такими як текст, звук, мультимедіа й інші, що значно розширює творчі кордони для сучасних освітян та художників, допомагає в створенні інтерактивних проектів, реалізації власних творчих задумів, сприяє формуванню власного стилю, передачі емоцій і переживань.

Зазначаючи про існування чітко визначених композиційних законів, правил та прийомів ми можемо стверджувати, що вони складають основу для виконання будь-якого твору мистецтва, а їх дотримання і використання в процесі роботи є запорукою отримання виразних і візуально привабливих композицій.

Графіка є одним з найбільш розповсюджених видів образотворчого мистецтва в сучасному світі. Графічні композиції вирізняються наявністю в них характерних засобів виразності, а саме: ліній, штрихів, крапок, плям, тону. Вони використовуються під час малювання у будь-якій з графічних технік. Серед останніх найбільш поширеними є малювання олівцем, ручками, лінерами, маркерами, тушшю та м'якими матеріалами. Графічні прийоми в композиції

можуть поєднуватися і використовуватися художниками для досягнення різних цілей виразності в художніх творах, відмінними за жанрами і темами, однією з яких є зображення рослин та світу природи.

Різноманіття графічних технік сприяє розкриттю власного творчого потенціалу митця, допомагає найбільш повно втілити ідею та задум художнього твору в матеріалі.

Дані аспекти роблять вищезазначені закони, прийоми та засоби виразності, а також графічні техніки необхідними для вивчення, освоєння і використання на практиці, як професійними художниками, так і освітянами чиє майбутнє не матиме відношення до творчої діяльності.

Ілюстративний ряд

Флористичні мотиви у графіці:

Маркер, лайнер

Кольорові лінери та маркери

Графітний олівець

Кольорові олівці

Вугілля

Сангіна

Соус

Пастель

Капілярна ручка

Туш

Комбіновані техніки